

MAGYAR IPARMŰVÉSÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2019/7

LENZSÉR-MEZEI Kata: Monstrancia Crucifixum (kivehető úrmutató). Kivitelezés – acélmunkák: Molnár-Steel Design Kft. (MOLNÁR Gábor, ÁBRAHÁM Zsolt); ezüstművesmunkák: LENZSÉR-MEZEI Kata, FÜLÖP István; üveglória: SIPOS Balázs; üvegbetétek: BOTOS Péter
Kata LENZSÉR-MEZEI: Monstrancia Crucifixum (removable monstrance). Execution – steelwork: Molnár-Steel Design Ltd. (Gábor MOLNÁR, Zsolt ÁBRAHÁM); silverwork: Kata LENZSÉR-MEZEI, István FÜLÖP; glass halo: Balázs SIPOS; glass inlays: Péter BOTOS | Tervezés: 2018, kivitelezés: 2019, acél, ezüst, üveg, 70,5x50,5 cm
Fotó: Mudrák Attila (Cikkünk az 50. oldalon)

TARTALOM

2	Előszó helyett Hazai ötvösművészeti publikációk az ezredforduló évtizedeiben (<i>Simonffy Szilvia</i>)
.....	
KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK	
5	A klasszikus műfajoktól az ötvöspasztyikáig A XII. Ötvösművészeti Biennálé a Klebelsberg Kultúrkúriában (<i>Bakonyvári M. Ágnes</i>)
12	„Program nélküli program” Borsos Miklós szobrászművész művészetpedagógiai munkássága (<i>Bakonyvári M. Ágnes</i>)
17	Hagyomány és modernitás Oktatás a Magyar Iparművészeti Főiskola Engelsz József vezette ötvös szakján (<i>Somodi Anett</i>)
22	Fejezetek az ötvösművészet magyarországi felsőoktatásának történetéből Péter Vladimir művészetfelfogásának és oktatásmódszer-tanának hatása az X/Y generáció ötvösképzésére (<i>Keppel Márton</i>)
27	Ötvösök a Mátrában Hagyományteremtő alkotótelep Mátranovákon, a FISE szervezésében (<i>Vékony Fanni</i>)
30	Kortárs ékszerek a szecesszió keblére ölelve CONTROLS/CTRL+S – Ékszerek Éjszakája Budapest 2019 (<i>Börcsök Anna</i>)
.....	
ÉRTÉKÖRZÉS	
36	Egy kovácsoltvas műremek kálváriája és feltámadása A pápai Esterházy-kastély kapujának rekonstrukciója (<i>Farkas Ádám</i>)
39	Az ezüst aranykora Ezüsttárgyak a történelmi Magyarországról (<i>Kótai József</i>)
44	Gótikus „divatékszerek” a szerszámosládában Betekintés a bécsújhelyi késő középkori kincslelet kutatási eredményeibe (<i>Schwarz Dávid Zsolt</i>)
.....	
TÁRGYKÖZELBEN	
50	Műhelyvallomás Lenzsér-Mezei Kata: Monstrancia Crucifixum (<i>Az építész, ötvösművész vallomása</i>)
52	Egy gömb emlékezete Huber Kinga: Elementett emlék (<i>Fazekas Ildikó</i>)
.....	
54	Hírek

CONTENTS

2	In Lieu of a Foreword Hungarian publications on goldsmiths' art in the decades around the new millennium (<i>Szilvia Simonffy</i>)
.....	
EXHIBITIONS – WORKSHOPS	
5	From the Classic Genres to Goldsmiths' Sculptures The 12th Biennial of Metal Art in the Klebelsberg Cultural Centre (<i>Ágnes Bakonyvári M.</i>)
12	'Program without a Program' Sculptor Miklós Borsos's art pedagogical activity (<i>Ágnes Bakonyvári M.</i>)
17	Tradition and Modernity Teaching at the department of metal art led by József Engelsz in the Hungarian College of Applied Arts (<i>Anett Somodi</i>)
22	Chapters in the History of Higher Education for Metal Artists in Hungary How Vladimir Péter's art concept and pedagogical method influenced the training of the X/Y generations of goldsmiths (<i>Márton Keppel</i>)
27	Metal Artists in the Mátra Mountains Art camp in Mátranovák to be continued – organized by FISE Studio of Young Designers' Association (<i>Fanni Vékony</i>)
30	Contemporary Jewels Embraced by the Art Nouveau CONTROLS/CTRL+S – Art Jewelry Night of Budapest 2019 (<i>Anna Börcsök</i>)
.....	
SAFEGUARDING VALUES	
36	The Calvary and Resurrection of a Wrought-iron Masterpiece Reconstruction of the gate of the Esterházy mansion in Pápa (<i>Ádám Farkas</i>)
39	The Golden Age of Silver Silver artworks from historical Hungary (<i>József Kótai</i>)
44	Gothic 'Fashion Jewelry' in a Tool-kit Some findings of the examination of the late medieval treasure-trove found in Wiener-Neustadt (<i>Dávid Zsolt Schwarz</i>)
.....	
CLOSE-UP	
50	Studio confession Kata Lenzsér-Mezei: Monstrancia Crucifixum (<i>Confession of the architect and goldsmith</i>)
52	The Memory of a Sphere Kinga Huber: Saved Second (<i>Ildikó Fazekas</i>)
.....	
54	News

A CÍMLAPON | ON THE FRONT COVER:

FÖRDŐS László: Kis serleg

László FÖRDŐS: Small cup

2019, ezüst, ébena, 14 x Ø 10 cm

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika (*Cikkünk az 5. oldalon*)

A HÁTSÓ BORÍTÓN | ON THE BACK COVER:

Hatdarabos úti evőkészlet dobozában. GIERGL Alajos műve

Six-piece travel flatware in storage box. Produced by Alajos GIERGL

Pest, 1833–1838, hosszúság: 27,7 cm (katsz. 50.)

Fotó: Slezák István / BÁV (*Cikkünk a 39. oldalon*)

Előszó helyett

HAZAI ÖTVÖSMŰVÉSZETI PUBLIKÁCIÓK AZ EZREDFORDULÓ ÉVTIZEDEIBEN

A *Magyar Iparművészet* folyóirat 1993-ban közel fél évszázados szünet után tematikus lapszámokkal indította el új folyamát. A szerkesztőbizottság egy mutatószámot követően kitüntetett helyen, elsőként a magyar ötvösségre és fémművességre irányította a figyelmet, a címlapon a magyar Szent Korona fotója szerepelt. A szerkesztőség célja az volt, hogy az alkotóterületek minél szélesebb ívét megrajzoló tanulmányok keresztmetszetével adjon információt a szakág aktuális állapotáról. Indokolt volt ez a helyzetelemzés, hiszen egy bő emberöltő alatt két súlyos megrázkódtatás érte az ötvösszakmát (is): 1949-ben az állam bevonult, majd 1989-ben kivonult a kizárólagos megbízó szerepéből, s ez leginkább a szakmát terhelte veszteségekkel. Az 1949. évi államosításról szóló rendelkezések megfosztották az ötvöst tradicionális alapanyagainak használatától és hagyományos alkotóterületeitől, míg ezzel egy időben a felsőfokú ötvös- (művész-) képzés új típusú feladatokra, új anyaghasználatra kényszerítette: „emberek tucatjait képezték ki olyan feladatokra, amelyeket a társadalmi környezet nem igényelt”.¹ Mindezek következményei, a szakma ellentmondásai és feszültségei napjainkig érezhetőek.

A rendszerváltozást követő új helyzet felmérésre készítette a *Magyar Iparművészet* által felkért szakembereket, hogy megvizsgálják, milyen célokkal, milyen látható tárgyi eredményekkel válaszol korának kihívásaira a szakma. Az 1994-es első profilszámból a történeti ötvöstárgyak és gyűjtemények bemutatása mellett tájékoztatást kaptunk a korabeli középszintű és felsőfokú oktatás egy-egy szegmenséről, kiállításokról, tárgyrestaurálásról, a hamisítás problémájáról, valamint egyes alkotók életpályájáról. A teljesség igénye nélkül: Borsos Miklós pedagógiai tevékenységéről Schrammel Imre, Engelsz József munkásságáról Dvorszky Hedvig, Muháros Lajos ékszereiről és Seregi György kovácsmunkáiról Ernyey

Gyula, Józsa Bálint krómacél szobrairól Fábíán László írt tanulmányt. Az 1990-es évek új megbízói által adott feladatok sikeres teljesítéséről Fekete György cikke nyújtott panorámát képekkel gazdagon illusztrálva. *Töprengés az ötvösség fényes múltjáról és homályos jövőjéről* című írásában Kótai József az ötvöstárgyak pusztá tárgy-leírásán túlmutató elemzését, a művek szellemi mondandójának kifejtését, szakemberek általi értelmezését hiányolta.² Végignézve az elmúlt évtizedek fémműves tematikájú publikációinak során, valóban megállapítható, hogy sem ebben az időszakban, sem ezt követően nem találkozunk komoly, szakmai igényű írásokkal.³ A kilencvenes években ugyan gyarapodnak a kiállítási beszámolók, monografikus írások és interjúk, ám továbbra is kritikai szemlélet érvényesítése és mélyreható elemzés nélkül. Mindezek ellenére, lapunk profilszámát tizenegy évvel megelőzve, 1983-ban a *Művészet* című folyóirat közzétett egy, a fémművesszakma helyzetét tárgyaló, témánk szempontjából nagy jelentőséggel bíró tematikus számot (ekkor az iparművészet tárgyalása még a profiljába tartozott).⁴ Figyelemre méltó tény, hogy ez alkalomból, a szakmát sújtó problémák megvitatása céljából kerekasztal-beszélgetésre került sor Engelsz József (az Iparművészeti Főiskola tanszékvezető egyetemi tanára), Kopcsányi Ottó ötvösművész, Paál László (az Állami Pénzverő Nemzeti Vállalat ötvösüzemének vezetője), Som László (az Óra- és Ékszerkereskedelmi Vállalat Nagykereskedelmi Osztályának vezetője), valamint Csillag Gyuláné (az Iparművészeti Vállalat boltvezetője) részvételével, Koczogh Ákos művészettörténész vezetésével.⁵ A beszélgetés a Kerekasztal rovatban *Kincset olcsón?* címmel jelent meg, utalva a szakma feloldhatatlan ellentmondásaira, melyeket Péri József ötvösművész ugyanebben a számban megjelent írásának címében „Az ötvösszakma tudathasadása”-nak nevez.⁶ Beszédes információk ezek. Ma már nehezen elképzelhető egy, az oktatási intézmény, az alkotóművész,

az ipar, a kereskedelem, az elmélet képviselői között zajló, hasonlóan elmélyült szakmai párbeszéd. Igaz, a szalakat akkor egy kéz tartotta. És az is, hogy a mesterséget mindig introvertáltság, polarizáltság, titokzatosság és titkolózás övezte. Nemcsak a hazai politikai berendezkedés, hanem a világ is nagyon megváltozott időközben, ma főleg az oktatást éri szóbeli kritika, de a mai feszültségek és problémák gyökere az említett ellentmondásos helyzetből fakad. Az minden bizonnyal leszögezhető, hogy a szakmának az azóta eltelt harmincöt évben nem volt ilyen alapos helyzetelemzése és őszinte önértékelése, mint amivel a *Művészet* hasábjain több cikkben tárgyalva találkoztunk. Mindkét tematikus lapszám jól tükrözi a szakma két különböző időszakban regisztrálható állapotát: míg a korábbi kiúttalanság, a későbbi friss optimizmus jellemezte. Az időben még távolabbra nézve az is látható, hogy a hatvanas évek elejétől a hetvenes évek első harmadáig nagy figyelmet szenteltek a szakágnak, a központilag irányított művészetkritika szem előtt tartotta az ötvösséget. Rendszeres híradások voltak olvashatóak a *Művészet* szinte minden számában: elemző tanulmányok és kiállítások beszámolóit, leginkább Koczogh Ákos, Kovács Gyula, Pál Endre, P. Brestyánszky Ilona és Révész Zsuzsa tollából, és már a hetvenes évek elején élénk vita folyt többek között Bereczky Loránd, Fekete György, Schrammel Imre, Koczogh Ákos részvételével az iparművészet és a design viszonyáról. A könyvek, kiállítási dokumentumok esetében is azt tapasztaljuk, hogy a hatvanas-hetvenes években gyakoriak voltak – főként a Képzőművészeti Alap és a Képcsarnok, ritkábban a Corvina és a Gondolat Kiadó, valamint a Műcsarnok által közreadott – a kortárs ötvösséget tárgyaló kiadványok.

A kilencvenes évektől egyre gyakoribbá váló ötvösművészeti bemutatkozásokkal, kisebb-nagyobb tárlatokkal összefüggésben az ezredfordulón megsza- porodtak a szakmai szervezetek és egyesületek, valamint magángalériák által, illetve gyakran magánkiadásban megjelentetett – hullámzó szakmai színvonalú – katalógusok, monográfiák, leprellők (gyakorta lektorálás, szerkesztés, megjelenési és kiadói adatok, valamint ISBN szám nélkül). Hasonló produktumok gyarapítják azóta is az ötvösművészeti szakirodalomnak nemigen nevezhető nyomtatott információanyagot. Elvértve láthatunk magas esztétikai minőségű, tartalmas monográfiákat is, de sajnos még mindig igaz a műveket vizsgáló, analízáló tanulmányok ritkasága, még inkább hiánya, és várat magára a szakma 20. századi történetét összefoglaló monografikus mű⁷, valamint egy ötvösművész-lexikon megírása (amilyenekkel más művészeti szakágak már rendelkeznek). Az adósság törlesztéséhez, mint megkerülhetetlen forrásanyag, nyomértékben hozzájárulhat a *Magyar Iparművészet*

folyóirat. Az évi nyolc alkalommal megjelenő lap ma is elkötelezett, folyamatos és jelenleg egyedüli közvetítője az iparművészetnek, így az ötvösművészetnek is.⁸ A mutatószám 100 óta eltelt negyedszázadban a folyóirat több mint száz cikk, köztük kiállítás- és könyvismertetések, életmű-áttekintések, ösztöndíjas beszámolók, műhelymunka-elemzések és beszélgetések által dokumentálta a különböző korosztályhoz tartozó, eltérő szakmai múlttal rendelkező ötvösművészek munkásságát.⁹ Nem volt kisebb szerepe a nemesfémekkel foglalkozók *Magyar Ötvös* című szakfolyóiratának sem, melynek szerzői között ötvösök és elméleti szakemberek egyaránt voltak.¹⁰ A szaklap 1989-ben – a szakma újjászületését és értékei megőrzésének szükségességét deklarálva – indult útjára. Művészettörténeti, technikai és monografikus cikkei sorában szaktörténeti írások, kiállítási tudósítások mellett technológiai eljárások, szerszámparkok, szakipari vásárok, aukciók ismertetései, a kereskedelem és az oktatás kérdései, hamisítási problémák, nemzetközi kitekintések, szakkönyv-bemutatók, restaurálási témák szerepeltek 2010-es megszűntéig.

Az elmúlt harminc évben megjelent cikkek és kiadványok ellenére azt látjuk, hogy az ezredfordulón még számos jelentős életmű feltáratlan, a művész, ha teheti, maga adja ki monográfiáját, mert a korábban megbecsült szakma – *horribile dictu* – a szakember számára is számkivetetté vált.¹¹ Lesújtó a tapasztalat, hogy

a művészettörténet-képzés nem ösztönöz az iparművészeti szakágak vizsgálatára; sajnos ma is igaz Koczogh Ákos 1983-as megállapítása, miszerint az iparművészeti kritika hiányát a szakmai felkészületlenség és a kritikaírás megbecsülésének elmaradása okozza.¹² A társadalom és a művésztszadalom kortárs ötvösművészetre és fémművészetre vonatkozó véleménye és megítélése ebből az ismeretanyag-hiányból és tájékozatlanságból fakad.

A szakágat negyed évszázad elteltével újra a figyelem középpontjába állító összeállításunk ezen a helyzeten szeretne javítani.

A Magyar Iparművészet e számának aktualitását az ötvösök kétévenkénti őszi közös bemutatkozása, a XII. Ötvösművészeti Biennálé, és a hozzá kapcsolódó, A hazai ötvösművészet felsőfokú oktatásának története 1945-

től napjainkig című szakmai konferencia (Klebensberg Kultúrkúria, 2019. október 3.) adja. Az eseményről több cikkben is beszámolunk a *Kiállítások – Műhelyek* rovatban: a seregszemle ismertetését az ötvösművészeti képzés változásairól és a meghatározó mesterek pedagógiai munkásságáról szóló előadások rezüméi követik. Helyet kapott továbbá a Fiala Iparművészek Stúdiója Egyesület mátranovái ötvös-alkotótelepének bemutatása és az idei Ékszeres Éjszakája Budapest CONTROLS/CTRL+S nemzetközi ékszerkiállítás beszámolója is. Az *Értékkörzés* rovat igazi történeti kuriózumokat tartogat. Elsőként a pápai Esterházy-kastély kerítésének 2019-ben elkészült kovácsoltvas kapurekonstrukciójával ismerkedhetnek meg az olvasók, aztán a történelmi Magyarország ötvösműhelyeiből származó, az elmúlt négyszáz év alatt készült ezüsttárgyakkal, melyek ma magángyűjteményekben találhatóak, ezért láthatásuk igencsak korlátozott. Bemutatunk továbbá egy késő középkori kincsleletet, amely szintén a történelmi országhatárainkon belül, egy magánbirtokon került elő a közelmúltban egy kerti tavacska kialakításakor. Végül, de nem utolsósorban a *Tárgyközelben* rovatban két kortárs műtárgyra irányítjuk a figyelmet: egy szakrális és egy profán mű részletes bemutatását, elemzését adjuk közre. Az előbbi a 2020-ban tartandó 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus pályázati felhívására készült monstancia, az utóbbi az idei Ékszeres Éjszakája Budapest CONTROLS/CTRL+S című kiállítás egyik ékszer-tárgya. Szerzőink művészettörténész, muzeológus, ékszertervező, szobrászművész, ötvösművész, régész, design- és művészetmenedzser szakemberek. A cikkeket izgalmas archív és látványos műtárgyfelvetelek kísérik, melyek bemutatják az ötvösség és fémművéség alkotóterületeinek gazdagságát és művészi szemléletmódjának változatosságát, egyúttal a szakág életképességét és létjogosultságát.

SIMONFFY Szilvia
főszerkesztő

1. Kótai József: Töprengés az ötvösség fényes múltjáról és homályos jövőjéről. *Magyar Iparművészet*, 1994/1, 25.
2. Uo. 25.
3. Simonffy Szilvia: *Magyar ötvösművészet és fémművészet 1949-től napjainkig. I. Adatgyűjtés és rendszerezés*. Kézirat, készült a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet részére, 2017.
4. *Művészet*, 1983/4.
5. Koczogh Ákos: Kincset olcsón? *Művészet*, 1983/4, 1–4.
6. Péri József: Az ötvösszakma tudathasadása. *Művészet*, 1983/4, 30–32.
7. Megírására a magam részéről tettem kezdeményező kísérletet: Fémbevágó. *Magyar ötvösművészet az ezredfordulón*. *Art Limes*, 2012/2, 61–105. és lásd 3. jegyzet.
8. Kortárs ötvösséget és fémművéséget bemutató cikkekkal alkalomszerűen az *Ékszer Magazin*, a *Karát*, az *Atrium*, az *Octogon*, a *Műértő* és az *Artmagazin* hasábjain találkozhattunk.
9. Szerzők a teljesség igénye nélkül: Bakonyvári M. Ágnes, Balogh Mihály, N. Dvorszky Hedvig, Fekete György, Feledy Balázs, ifj. Gyergyádesz László, Katona Katalin, Keppel Márton, Kótai József, Lovag Zsuzsa, Péri József, Simonffy Szilvia, Simonyi István, Sipos Tünde, Zoltán Tamás.

10. A *Magyar Ötvös*, a magyar nemesfém-társadalom szakfolyóirata 1989 óta évenkénti két, 2003 óta három számmal jelent meg. A szerkesztőbizottság tagjai: dr. Oberfrank Ferenc, Gazdig Tibor, Kótai József, Pless István, Zoltán Tamás. A szerzők többek között: Bartha Lajos, Békési Éva, P. Brestyánszky Ilona, dr. H. Kolba Judit, Kótai József, Jermakov Katalin, Lovag Zsuzsa, N. Mészáros Júlia, Pál Endre, Péri József, Szilágyi András, T. Németh Annamária, Varga Miklós.
11. Vadas József tanulmányában az ötvösséget „alapvetően idejétmúlt művészet”-nek nevezi. Lásd: Vadas József: Rendszer-váltás a főiskolán: tanszék(ek) nélkül (1983–1993). In: Vadas József (szerk.): *Design felső fokon. Ipari formatervező-képzés a Magyar Iparművészeti Egyetemen 1950–2005*. Magyar Iparművészeti Egyetem, Budapest, 2005, 60.
12. „Sem az egyetem, sem a főiskola nem képez a mai iparművészet elméletét. Iparművészeti kritika csak önképzés árán lehetséges, a művészettörténeti felkészülés nem feltételezi, hogy a mában is jártasak legyünk. Fémműveseink igénylik a bírálatot, amennyiben az előnyös.” Koczogh Ákos: Fémművéségünk negyedszázada. *Művészet*, 1983/4, 39.

A klasszikus műfajoktól az ötvösplastikáig

A XII. ÖTVÖSMŰVÉSZETI BIENNÁLÉ
A KLEBELSBERG KULTÚRKÚRIÁBAN

A húszéves szakmai hagyomány folytatásaként a Klebelsberg Kultúrkúria 2019 őszén is otthont adott a kortárs magyar ötvösművészek kétévenkénti seregszemléjének, ezúttal a tizenkettedik biennálénak.

A negyvennyolc művész kiállított alkotásainak nyolcvan százaléka 2017 és 2019 között készült, vagyis az előző biennálét követő időszakban. Ez azt jelzi, hogy az ötvösművészek számára inspiráló erővel hat ez a közösségi megmutatkozás, az alkalom új munkák készítésére ösztönözte őket.

Az idei tárlatra szóló meghívás két témát ajánlott a részt venni szándékozók figyelmébe: Ady Endre költészetét – halálának 100. évfordulója alkalmából –, valamint a 2020-ra tervezett 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus

eseményét. A konkrét irodalmi vagy jellegében irodalmias témák ötvösművészeti megjelenítése komoly kihívást jelenthetett azok számára, akiket ezek megérintettek.

Oláh Sándor Ady Endre jól ismert fényképét, a könyöklő portréját fémkeretbe foglalva, modern technikai eljárással elevenítette meg. Hárman az ékszer műfajához kötődve emlékeztek meg a költőről. Mile-Tóth Judit egyszerű, félköríves ezüstformákon, egy fülbevalópáron és egy nyakéken, fekete, illetve piros háttéren domború betűkkel tüntette fel az „Ady” nevet. A tárgyak igényes anyagkezelése és formaképzése sem ellensúlyozza azok szellemi ötlettelenségét, közhelyszerűségét. Bartl Dóra és J. Szalay Edit az ékszerein találékonyan ültette át az ötvösművészet nyelvére Ady költészetének szimbolikáját: a

BARTL Dóra: Ady 100, „Arany és Vér” függő
Dóra BARTL: Ady 100, 'Gold and Blood' pendant
2019, 986-os arany, 925-ös ezüst, szintetikus rubin, plasztik
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

J. SZALAY Edit: Ady Endre, Álmodik a Nyomor – kítűző
Edit J. SZALAY: Endre Ady, Misery is Dreaming – badge
2019, réz, számítógép-alkatrészek (belső merevlemez-meghajtó házának alkatrészei), vegyes technika
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

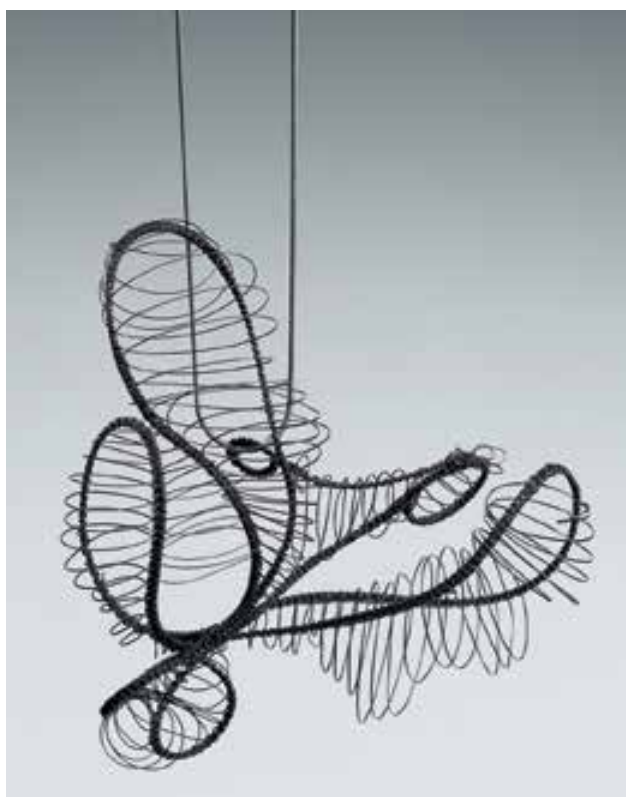
szív közelébe kerülő tárgyakon a vér vörös köve és a halált jelképező fekete mező, illetve a vérpiros keret és az abba komponált kő feketéje közötti feszültséget.

KATONA Katalin: „Örök az ég és örök a föld” I. (Lao-ce: Tao Te King 7)
Katalin KATONA: 'Heaven is everlasting and earth is enduring' I.
(Laozi: Tao Te Ching 7) | 2019, bronz, vas, magasság: 75 cm
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

Az eucharisztia témájának megközelítése hat alkotót foglalkoztatott. Az ehhez kapcsolódó kongresszus eseményének arculatát meghatározni képes ötvösművészeti tárgyak (például logó, emlékérem stb.) nem érkeztek a kiállításra. A szentostyában jelen lévő Isten valóságát demonstráló liturgikus eszközt, monstrenciát készített Kovács Erzsébet és Serbakow Tibor. Hagyományos anyagok és technikai eljárások felhasználásával éreztetik tárgyaikon a jelenkor lelkiségét, a személyes ihletettség erejét. A téma irodalmias megközelítése, illusztratív hatás jellemzi Sisa József *A hitetlen* című – képsíkokat

egymásra rétegező – zománckompozícióját. A figurális motívumok a bibliai szövegből ismert jelenetet idézik fel, vagyis Tamás apostol találkozását a feltámadt Krisztus testi jelenlétével. A kompozícióépítés módja a figurális jeleknél sokkal érzékletesebben veti fel a különböző valóságrétegek – akár a természeti és a természetfeletti dimenzió – kapcsolódásának adott helyzetben megtapasztalható realitását. Sor Júlia *„Mozdul az égre a láng”* című zománcképe egy absztrakt vízió. Az amorf formák viszonyai és a zománc felületkezelése által olyan filozofikus kérdéseket vet fel, amelyekre az eucharisztia szentségének hitbéli értelmezése kínál egyfajta válaszlehetőséget.

CZINDER Tünde: Nyakék | Tünde CZINDER: Necklace | 2019, lószőr
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

Katona Katalin *„Örök az ég és örök a föld”* című plasztikasorozata széles látókörű spiritualitással modellezi az Isten szellemi lényének anyagban is – mert mindenütt – megtapasztalható jelenvalóságát. Az alkotó életművét döntően meghatározó kapu motívuma szimbolikusan a kapcsolat lehetőségét kínálja ég és föld között.

A kiállítás összképét jelentősen meghatározták az ékszerek, ezek különböző műfajai, a létrehozásukat és rendeltetésüket jellemző felfogásbéli sokszínűség.

Fazekas Istvánt 2017-ben is intenzíven foglalkoztatta a magyar honfoglalás, illetve az államalapítás jeles

TÓTH Zoltán: Arany Gorgó nyakék | Zoltán TÓTH: Gold Gorgon necklace | 2019, aranyozott réz, aranyozott ezüst, corian, patinázott bronzgyöngy, 11x6x3 cm
(a Magyar Művészeti Akadémia 2018-as Művészeti Ösztöndíjprogramjának támogatásával megvalósult alkotás)

Fotó: Tóth Zoltán

KOCSOR Eszter Sára: Tükör a tükörben, brass
Eszter Sára KOCSOR: Mirror in the Mirror, brooch
2019, rozsdamentes acél, ezüst, brilliáncsiszolású cirkónia,
ponthegesztő lézerrel megépítve

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

SCHUSZTER István: Hengercsatos nyakék
István SCHUSZTER: Necklace with cylindrical clasp
2018, nemesacél, gépgyártási technológia

Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

FÖRDŐS László: Tál | László FÖRDŐS: Bowl | 2019, ezüst, ébenfa, 11 x Ø 19 cm
Fotó: Lénárt Attila / Co-Libri Reklámgrafika

GELLEY Kristóf: „Családom” teáskészlet. Kivitelezés: GM Művek Kft. | Kristóf GELLEY: ‘My Family’ tea service. Executed by: GM Művek Ltd. 2017, ezüst, diófa; teáskanna: 22,1x16,1x10,4 cm; tejeskancsó: 10,3x7,6x7 cm; cukortartó: 7,3x13,3x8,6 cm; kanál: 1x16x3,5 cm
Fotó: Vargha Miklós

évfordulóhoz kapcsolódó ünneplés, és *Millennium* címmel a magyar királyi korona modelljét készítette el. Kurucz Erzsébet 1978-as, *Dávid király hermája* című alkotásának érzi olyan erejű aktualitását, hogy ezzel szerepelt az ötvösművészek 2019. évi biennáléján. Vajon az ereklyék nélküli, ám azok tárolására hivatott portré – stilizált formáival – mire hívhatta fel a szemlélő figyelmét?

A nyakékek népszerűsége volt a legnagyobb, melyeket az anyaghasználat és a technikai megoldások gazdagsága jellemez. Czinder Tünde lószőr kompozíciója és Gera Noémi munkája a könnyed lebegés hatását kelti a viselő mellkasán, míg Schuszter István ékszere a gépi szerkezetek keménységét érezteti. Mellettük a gyűrűk modern formaváltozatai: Vágási Tamás és Veres Éva

KÁLMÁN László: Személyes mandala III. | László KÁLMÁN: Personal Mandala III | 2019, patinázott sárgaréz, aranyfűst, 80x80x10 cm
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

Ifj. SZLÁVICS László: Falu végén
 László SZLÁVICS jr.: At the End of the Village
 2018, bronz, öntött, 24x22 cm
 Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

B. LABORCZ Flóra: Magyar Ilona, érem
 Flóra B. LABORCZ: Ilona Magyar, medal
 2017, sárga-, vörösréz, ezüst, gyöngy, flitter, fémhímzés, 13,5x13,5x2 cm
 Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

KERTÉSZ Géza: Porcelánedény (kancsó) táncoló női figurával | Géza KERTÉSZ: Porcelain vessel (jug) with dancing female figure
 2019, porcelán, 1340 °C, mázazott; ezüstözött bronz; 19,5x26x6 cm
 Fotó: Lénárt Attila / Co-Libri Reklámgrafika

alkotásai, Tóth Zoltán *Arany Gorgó* gyűrűje is látható volt a kiállításon. A megújulás lehetőségeit mutatja Balázs Marianna és J. Szalay Edit brosstűje.

A kultúrtörténeti kötődések által meghatározott valósághoz való viszony lehetőségeit a képzőművészeti műfajokhoz is kapcsolódva reprezentálják Küzdi András és Varga Péter domborművei a klasszikus témák klasszikus formarend szerinti feldolgozásával vagy éppen a merész formai újításokat hagyományos megoldásokkal ötvözve. Hernádi Paula *Aula* című zománcképe lírai festőiséggel közvetíti az építészeti tér önmagán túlmutató élményét.

VINCZE Zita: „Hang” asztali csengő | Zita VINCZE: ‘Sound’ table bell
2018, 925-ös ezüst, szinterezett réz, filigrán, Ø 8,5 cm
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

A hagyományos ötvösművészeti műfajokat is képviselte néhány alkotás a kiállításon. Különös szépségűek Kertész Géza porcelánkancsói, amelyek figurális díszítése az ötvösmunka. A kétféle anyag formakezelésbéli összhangja, együtthatása adja a használati tárgyak sajátos harmóniáját.

Fördös László *Kis serlege* és *Tálja* szerkezeti egyszerűségével, Laczák Géza *Vázája* plasztikai erejével hívja fel magára a figyelmet, míg Gelley Kristóf evőeszközeinek a méltóságteljes elegancia, teáskészletének az organikus formák adják értékét. Vincze Zita „*Hang*” című asztali csengőjének csipkeszerű felületkialakítása szinte a hangrezgések finom árnyaltságát imitálja az organikus motívumok geometrikusan is összefogott rendjében.

Az érmek, plakettek között ifj. Palkó József *Szent Simeon* című alkotásán a hagyományos körformában jelenik meg a groteszk túlzásokkal ábrázolt ülő figura. Ifj. Szlávis

László *Falu végén* című kompozíciója újszerű ikonográfiai felfogásban jeleníti meg a keresztre feszített, illetve arról leszálló Krisztust. Ez indokolja egyúttal a befoglaló forma szabálytalanságát, szinte szétrobbanását. B. Laborcz Flóra *Magyar Ilona*-portréja az érem műfaji lehetőségének egyedi értelmezését tükrözi. A kör befoglaló formában elhelyezett félprofilú portré klasszikus kompozíciónak tekinthető. A hálós alapfelületen a fejmotívumnak és hajnak hímzéssel és fonással történő kialakítása, gyöngyfűzéssel díszítése a női érzékenységnek, a személyiség finomságainak, a pedagógusi empátia rezdüléseinek ötvösművészeti eszközökkel megvalósított érzékeltetése.

A kiállítás kisplasztikái változatos képet mutattak. Többségük figurális alkotás: ember- vagy állatalakot jelenítenek meg. Anyaghasználatuk, formakezelésük és technikai kialakításuk az alkotói valóságértelmezésről is vall. A vas anyaga, rozsdás volta, megmunkálásának lehetőségei a mitikus világkép zsigerekben őrzött elevenségét, máig ható üzeneteit hordozzák. A modern kor anyagai a jelen életérzésének kifejezői a hozzájuk társuló technikai kezeléssel. Kálmán László és Szilágyi Ildikó olyan plasztikai kompozíciókat készítettek, amelyek apró gépi szerkezeteket (például órát) imitálnak, és a körforgás, a végtelen mozgás érzetét keltik. Annak a körforgásnak a képzete sejthető meg ezekben a szerkezetekben, amely a világmindenség egészének is sajátos mozgásformája a kozmikus térben éppen úgy, mint a biológiai szerkezetekben.

Műfaji csoportonként és itt-ott egyenként végigtekintve a XII. Ötvösművészeti Biennálé tárgyain, mindegyikről megállapítható valamilyen tényszerű jellegzetesség, felismerhető az alkotójukra jellemző egyedi sajátosságok.

Kiállítási egységükben nem mutatták azonban az egymás közötti párbeszéd jeleit.

BAKONYVÁRI M. Ágnes
művészettörténész

(XII. Ötvösművészeti Biennálé. Klebelsberg Kultúrkúria, Budapest, 2019. szeptember 19. – október 11.)

A cikk a biennálé katalógusában megjelent, A XII. Ötvösművészeti Biennálé elé című bevezető változata.

A XII. Ötvösművészeti Biennálé díjazottjai

A Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának díját *Kertész Géza*, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének díját *Bartl Dóra*, a Budapest Főváros II. Kerületi Önkormányzat díját *Nemesi Attila*, a Szent Eligius-díjat *Fördös László* kapta.

„Program nélküli program”

BORSOS MIKLÓS SZOBRÁSZMŰVÉSZ MŰVÉSZETPEDAGÓGIAI MUNKÁSSÁGA

Csak jóval Borsos Miklós (1906–1990) halála után érett meg a szakmai közélet igénye arra, hogy megemlékezzen a 20. század magyar művészetét alkotásaival döntően meghatározó szobrász művészetpedagógiai munkásságáról.

BORSOS Miklós korrigál, balra tanítványa, KOPCSÁNYI Ottó az 1950-es években | Miklós BORSOS correcting, his student Ottó KOPCSÁNYI standing by his side, the 1950s
Fotó: MOME-archívum

A Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozata 2014-ben a budapesti Vigadó Galériában *Visszanézve – A Borsos-iskola és utóélete 1946–2014* című tárlaton¹ vetette fel először ennek szükségességét.

2015-ben a hódmezővásárhelyi Nemzetközi Kerámia Központban nyílt meg a *Borsos Miklós és tanítványai* című kiállítás a művész és tizenhárom kortárs keramikusművész alkotásaiból.²

A Borsos Miklós pedagógiai munkássága iránt megélnékült érdeklődés arra készítette a témára figyelést

kezdeményező ötvösművészeket és művészettörténészeket, hogy a lehető legnagyobb mélységében tárjuk fel, ismerjük és ismertessük meg a Mester pedagógiai tevékenységét.

A szakmai emlékezet őrzi azt a tényt, hogy Borsos Miklós szobrászművész 1946 és 1960 között a Magyar Iparművészeti Főiskola (1946–1948: Iparművészeti Akadémia) tanára volt.

1946 – a béke első teljes éve a második világháború befejezése után.

Műhelykép az 1950-es évekből | Workshop photo from the 1950s
Fotó: MOME-archívum

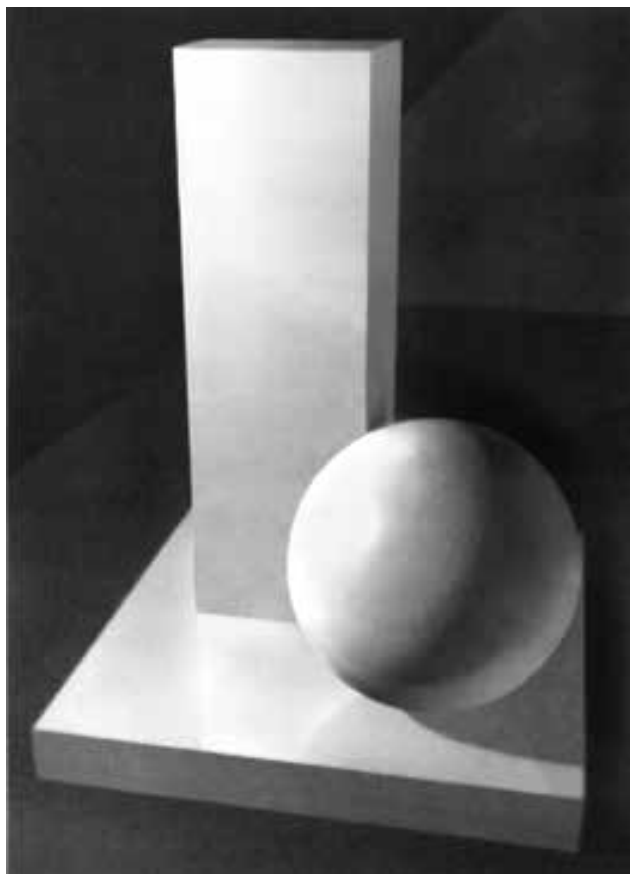
Keresztury Dezső akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter kiemelkedően fontosnak tartotta a felsőoktatás megújítását. Megbízására készítette elő 1946/1947-ben Pátzay Pál szobrászművész, a minisztérium művészeti osztályának vezetője, az iparművészeti felsőoktatás átszervezését és a rajztanárképzés reformját. Ő javasolta, hogy szobrász kollégáját, Borsos Miklóst bízzák meg a felsőoktatási rangra emelt Iparművészeti Főiskola díszítőplasztikai képzésének vezetésével. Pátzay

javaslatában szerepet játszhatott, hogy az ideiglenes nemzeti kormány a Magyar Művészeti Tanács tagjai közé választotta Borsos Miklóst.³

Borsosnak – a közéleti szereplés iránt megmutatkozó hajlandósága mellett – több személyes körülménye, adottsága is vonzó lehetett a megújuló iparművészeti felsőoktatás számára. A családi hagyományokat követve, aranyműveséget tanult apja műhelyében, majd két évtizeden át vésnöki munkából élt, tehát iparművész képzettséggel és -szemlélettel gyakorolta alkotói hivatását. Széles körű szakmai tájékozottsága annak volt köszönhető, hogy szobrászi pályájára nem az intézményes képzés keretei között, nem akadémikus módszerekkel készült fel, hanem az európai művészet múltját és jelenét megismerő tanulmányutakon, maga által választott mesterek műtermeiben.

Életútjának ezekből a sajátosságaiból is következhet, hogy szobrászművészként ötvösművészeti technikákat alkalmazott: plasztikáinak jelentős részét kalapált és hajlított rézlemezről készítette.

Ez az ötvösmesterség képzettségével plasztikai kifejezésben kiteljesedő személyiség érkezett tanárként az Iparművészeti Akadémiára 1946-ban.

Aránytanulmány. FODOR Lórántnak egy 1950-es évekbeli hallgatói munkáról készített számítógépes rekonstrukciója | Study of proportions. Digitalized reconstruction of a student's work from the 1950s by Lóránt FODOR
Forrás: Scherer József: 100 év formátan. Magyar Iparművészeti Főiskola, Budapest, 1999

Tanári tevékenységét legendaként emlegetik.

Felvetődik hát a kérdés: mi adja ennek a legendának a valóság alapját?

BORSOS Miklós: Támár | Miklós BORSOS: Tamar | 1951, gipsz, Ø 8 cm
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

Erre a kérdésre keresve a választ, indultam el a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) Levéltárába azzal a kutatói szándékkal, hogy az egykori Iparművészeti Főiskola, illetve annak díszítőszobrász főtanszakja szakmai programjait, tanterveit elolvassam, és ezekből megismerjem a legendás Mester pedagógiai nézeteit, gyakorlatát. A levéltári dokumentumok között azonban alig találtam erre az időszakra vonatkozó darabokat. A dátum és szerző jelölése nélküli írásként némelyikének a címe és a benne foglaltak sejtetették, hogy kutatási témámra vonatkoznak: *Szobrász Főtanszak célkitűzése, feladata és tanulmányi programja*. Ez a dokumentum például az iparművészet szakágainak a 20. század első évtizedeiben a képzőművészettel szembeni tekintélyvesztését elemzi. Gyakorlati hasznossági szerepükkel, illetve nem ábrázoló jellegükkel indokolja a szerző ezt a jelenséget. A sorok írója a jelenkor építészeti és ahhoz kapcsolódó művészeti feladatainak minél magasabb színvonalú megoldása miatt halaszthatatlannak tartja ennek a problémának a tisztázását: az iparművészeti szakágak, műfajok egymás közötti és a képzőművészethez viszonyított egyenrangúságának helyreállítását. A megoldást a dokumentumban olvasható program szerint az jelentheti, ha az Iparművészeti Főiskola díszítőszobrászati képzése főtanszaki rangban fogja össze a többi szakág szakmai képzését, és ezzel minden művészeti ág alkotóját alapvetően plasztikai gondolkodásra, plasztikai szemlélet gyakorlására készíti. A „Szobrász

Főtanszak” működésének szükségességét kifejtő program egy létező szakmai helyzet valóságát állapítja meg ugyan, annak természetét mégis feltűnően politikai és erkölcsi nézőpontból értelmezi, és ennek megfelelően jelöli ki céljait, távlatait is.

Kíváncsian kutattam tovább, hogy találok-e egyáltalán valami személyügyi dokumentumot arról, hogy Borsos Miklós tanár volt ebben az intézményben.

Az ilyen jellegű nyilvántartás adatai megerősítették ezt a köztudatban élő ismeretet. A tényleges szolgálati időre vonatkozó adatok szerint a Mester 1946. szeptember 15-től ideiglenes tanári kinevezést kapott az Iparművészeti Akadémián.⁴ 1948. január 24-től végleges főiskolai rendes tanári kinevezést kapott az Iparművészeti Főiskolán.⁵ Az első hivatali esküt 1948. február 7-én tette le. 1950. március 1-től a kinevezése intézeti tanárnak minősíti.⁶

Ezt követően a személyügyi anyagokban sincs nyoma főiskolai tanári tevékenységének.

A díszítőszobrász főtanszak munkájára vonatkozóan egyetlen programot, az 1953/54. évi őrzi a MOME Levéltára. A szerző megjelölése azonban ezen a dokumentumon sem szerepel. Igényes szakmaisággal megfogalmazott és magas szintű műveltséggel áthatott gondolataiban nyomát sem találtam a korábbiakban ismertetettek politikai, erkölcsi és termelési szemléletének. Mintha nem ugyanarról az intézményről szólna, mintha nem ugyanarra a szakmai problémára vonatkozna.

A levéltári helyzettel, Borsos Miklós főiskolai tanári munkájára vonatkozó dokumentumoknak a hiányával szembesülve, még inkább foglalkoztatott, hogy személyes visszaemlékezésében miképpen beszél erről a tevékenységéről.

JUHÁSZ Árpád: Vázák (diplomamunka) | Árpád JUHÁSZ: Vases (diploma work) | 1959, vörösréz lemez, 27–30 x Ø 7–8 cm
Fotó: Széll Balogh Mihály

BORSOS Miklós: Zenélő faunok | Miklós BORSOS: Fauns Playing Music
1958, gipsz, 12,5x14 cm
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

KOPCSÁNYI Ottó: Antilop | Ottó KOPCSÁNYI: Antelope
1958, vörösréz, magasság: 25 cm
Fotó: Co-Libri Reklámgrafika

A *Visszanéztem félutamból* című (Széchenyi Kiadó, Budapest, 1989) önéletrajzi írásának vonatkozó fejezetei szerint a saját főiskolai műtermében fogadta növendékeit, akiket a maga alkotói gyakorlatának példájával és személyes konzultációkkal vezetett tanulmányaikban. Szándéka az volt, hogy a közvetlen emberi és alkotótársi kapcsolattal megrövidítse, megkönnyítse számukra azt az utat, amelyet ő – az intézményes oktatás keretein kívül – sok nehézséggel és kínnal járt be.

*Program nélküli program*nak nevezte Borsos saját pedagógiai módszerét.

A személyes példa, a személyes kapcsolatok program nélküli programja hogyan illeszkedhetett be az Iparművészeti Főiskola akkori reformközegébe Ortutay Gyula, Révai József és Darvas József közoktatásügyi miniszteri működése idején?

Amint a politikai szempontok a szakmaiaknál erőteljesebben érvényesültek mind a Művészeti Tanács működésében, mind a művészeti felsőoktatásban, Borsos igyekezett ezektől távolságot tartani. A Tanácshoz benyújtott lemondását – Kodály Zoltán személyes kérésére – visszavonta. A fordulat évében őt ért politikai megtorlás után is elszántan tanította tovább a főiskolán „a művészet igazát”. Egészen addig tette ezt, amíg ugyanaz a Művelődésügyi Minisztérium, amely 1959-ben a carrarai biennáléra küldte alkotásait, néhány hónappal később fel nem mentette a főiskolai tanárság feladatai alól.

Borsost a tanári munkája közvetlenül az intézmény legrégebbi – az 1880-ban történt megnyitásakor egyetlenként működő – (eredetileg „műfaragászati”), díszítőplasztikai szakosztályhoz kötötte.

Az 1946-os oktatási reform az iskola hároméves

előkészítő évfolyamait középiskolai szintű Szépműves Líceumként elkülönítette, és a felsőoktatásra szakosodott rész Iparművészeti Akadémia elnevezéssel működött, négyéves képzéssel, szakosztályokkal – köztük a díszítőplasztikával.

Borsos komolyan vette a Líceum középiskolai oktatását, és arra alaposan építette fel a főiskola technikai képzésének anyagát. A felsőoktatásban tehát nem alapozó ismeretek átadására törekedett, hanem az egyéni alkotói hang megtalálásához, az egyéni kifejezési formák kialakításához segítette növendékeit. Tanítási gyakorlatában a hét első három napján tartotta az elméleti órákat, a hét második felében viszont műhelygyakorlat következett. Ezekben az alkalmakon minden hallgató bemutatta, amin dolgozott. A Mester minden egyes munkáról véleményt mondott, konzultált és – szükség esetén – korrigált.

PÉRI József: A veszprémi Arany Oroszlán patika domborműve
József PÉRI: Relief on the Golden Lion pharmacy in Veszprém
1979, vörösréz, domborítás

Fotó: Lelkes László

JAJESNICA Róbert: Borsos-doboz (oldalain ötvösszerszámok és ötvösműhely ábrázolásával) | Róbert JAJESNICA: Box. Homage to Miklós Borsos (with renderings of metal artists' tools and workshop on its sides)
1959, vörösréz, ezüstözött, 5,5x8,5x8,5cm

Fotó: Lénárt Attila

A műhelygyakorlatokon nem korlátozta a részvételt csupán a díszítőplasztikai szakosztály hallgatói részére, hanem a belsőépítészeti, a kerámia-, a grafika-, a textil- és az ötvösművészeti szakosztályok hallgatói kölcsönösen figyelemmel kísérhették egymás bemutatkozását, az ehhez kapcsolódó mesteri konzultációt és korrigálást. Ráirányította a figyelmet a gazdag anyaghasználat lehetőségére: a nemesfém mellett ösztönözte a bronz, a vas használatát (a nemesfém-törvény bevezetéséig).

Ennek az oktatási módszernek az eredményeként kialakult a tanítványok szellemi önállósága, alkotói magabiztossága. Pedagógiai szemléletének és gyakorlatának köszönhetően az 1960-as években szinte minden iparművészeti ágban megfigyelhető az a jelenség, hogy a tervezett tárgyalkotás mellett megjelennek az önálló plasztikai igényű alkotások.

BAKONYVÁRI M. Ágnes
művészettörténész

1. A kiállítás Jajesnicsa Róbert, Kopcsányi Ottó, Kótai József, Máté János, Muharos Lajos és Péri József munkáit mutatta be.
2. A tárlat Benkő Ilona, Borsódy László, Csekovszky Árpád, Fekete János, Gálócsy Edit, Krajtosovits Margit, Lőrincz Győző, Németh János, Samu Katalin, Schrammel Imre, Urbán Teréz, Végvári Gyula és Veress Miklós munkáit vonlatta fel.
3. A Művészeti Tanácsot az 1945. évi 10.210. M. E. számú rendelettel hozták létre.
4. A 102227/1946. VII. ü. o. számú irat alapján.
5. 212751/948. számon.
6. 39/1950. számú kinevezés.

A cikk *A hazai ötvösművészet felsőfokú oktatásának története 1945-től napjainkig* című, a XII. Ötvösművészeti Biennáléhoz kapcsolódóan a Klebelsberg Kultúrkúriában 2019. október 3-án rendezett konferencia kiadványában (szerk. Katona Katalin, 2019) megjelent tanulmány szerkesztett, rövidített változata.

A képanyag archív fotóit Csipes Antal bocsátotta rendelkezésünkre.

A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem történeti előzményei, névváltozásai

1880–1890: Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanoda (az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde szervezeti egysége) | 1890–1946: Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola | 1946–1948: Iparművészeti Akadémia | 1949–1999: Magyar Iparművészeti Főiskola | 2000–2006: Magyar Iparművészeti Egyetem | 2006-tól: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

Hagyomány és modernitás

OKTATÁS A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI FŐISKOLA ENGELSZ JÓZSEF VEZETTE ÖTVÖS SZAKJÁN

Engelsz József (Répcelak, 1928. április 27. – Szentendre, 2009. november 8.) ötvösművész munkásságáról számos cikk és két könyv született az elmúlt évtizedekben, viszont a Magyar Iparművészeti Főiskola (ma Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) tanáraként, majd az ötvös tanszék vezetőjeként végzett oktatói tevékenységéről eddig kevés szó esett. Pedig két évtizedes tanári pályafutása során szemléletmódjával generációkra volt hatással, több mint száz tanítvány került ki a keze alól.¹

1950-ben az Iparművészeti Főiskola fém főtanszakján kezdte meg tanulmányait, majd ötvöshallgatóként folytatva 1955-ben diplomázott.² Mestere Borsos Miklós szobrászművész volt, akinek szemlélete, tanítási módszere nyilvánvalóan nemcsak művészi fejlődésére hatott, hanem később tanítási elveire is. Engelsz egész életútját az ötvösségnek, ennek a komplex, nehéz, de gyönyörű szakmának szentelte. Nem csak gyakorolta a mesterséget és tanított, társadalmi szerepvállalása is jelentős volt.

Amikor 1968-ban (egyes források szerint 1969-ben) megkezdte főiskolai tanári pályáját,³ a hivatalos művészeti irányvonal még mindig a szocialista realizmus volt. Az 1949 utáni törvényi szabályozás ellehetetlenítette a szakma helyzetét, az ezüst és az arany csak az állam által irányított Állami Pénzverő Nemzeti Vállalat, valamint a Fővárosi Óra- és Ékszeripari Vállalat számára volt elérhető. Így maradt a bronz, a sárga- és vörösréz, az alumínium és a vas az alkotói invenció és mesterségbeli tudás bemutatására.⁴

Évtizedekig az Iparművészeti Főiskola volt az egyetlen intézmény az országban, mely felsőfokú szakági oktatást biztosított. A képzés alapstruktúrája minden szakon azonos volt: kilenc szemeszterből állt, melyből nyolc szemeszter jutott az oktatásra, a kilencedikben a diplomamunkát készítették el a tanulók. Ezekhez nyaranta 4-4 hét

műhelygyakorlat csatlakozott. A tantervben szerepet kaptak a természeti stúdiók és formatanulmányok, környezetesztikai és művészettörténeti ismeretek. A cél az volt, hogy a növendék megismerje a természeti valóság geometriai, statikai, mechanikai, biológiai, pszichológiai törvényszerűségeinek összefüggéseit, így a kor feladatainak megoldására készséget szerezzen.⁵ Az oktatás három alapformáját a művész-tanárok korrektúrái (rajz, tervezés), az elméleti előadások és a műhelygyakorlatok képezték.⁶

Az ötvösség az egyik legkomplexebb művészeti ágazat, így a szak nagyon változatos feladatok elé állította a diákokat. Engelsz József 1988-ig, nyugdíjazásáig volt az ötvös tanszék vezetője. Mellette Pölöskei József 1969 és 1988 között, Kertész Géza pedig 1970-től 1989-ig vett részt az oktatásban tanársegédként, majd adjunktusként.

ENGELSZ József | József ENGELSZ
Fotó: Széll Balogh Mihály

ENGELSZ József: Gyűrűk
József ENGELSZ: Rings
1980-as évek, arany, féldrágakő
Fotó: Széll Balogh Mihály

MAGYAR Éva: Teáskészlet
Éva MAGYAR: Tea service
1985, sárgaréz, aranyozva, üveg,
magasság: 20 cm, 30 cm, 17 cm (balról jobbra)
Fotó: Kollányi Gyula

JÁNOSY Éva: Plasztika (részlet)
Éva JÁNOSY: Sculpture (detail)
1977, sárgaréz, a teljes méret: 70x80 cm
Fotó: Lelkes László

LUGOSSY Mária: Nyakék és karperec
Mária LUGOSSY: Necklace and bracelet
1980-as évek eleje, ezüst, hegyikristály
Fotó: Bohus–Lugossy-hagyaték archívuma

MAGYARCSÁK Mária: Karperec
Mária MAGYARCSÁK: Bracelet
1970 körül
Fotó: MOME-archívum

ENGELSZ József: Árvízi emlékmű, terv
József ENGELSZ: Flood monument, design
1981, vörösréz, magasság: 120 cm

A műhelyt Bíró Endre, Nagy János és Flandera János vezette.⁷ A rajzolás, festés, ábrázoló geometria, betűrajz, tervezés és mintázás nagyon fontos alapja volt a képzésnek.⁸ Engelsz elvárta tanítványaitól, hogy minden fontos ötvöseljárást és szakmai fogást megtanuljanak, illetve a megfelelő anyagismeretre is nagy hangsúlyt helyezett.⁹ A tanmenetet előre meghatározták, de az évfolyam összetételétől, felkészültségétől függően menet közben alakították.¹⁰ A napi munkát a szakoktatók irányították, a diákoknak velük volt közvetlen kapcsolatuk. Engelsz, ahogyan tanársegédjei is, általában hetente egyszer, hétfőnként korrigálta a diákok által készített terveket. Bár erős, határozott egyénisége volt, az ötvös szakon tanulók szabadon dolgozhattak, és bontogathatták szárnyaikat. „Engedett önfeledten játszani minket az iskola laboratóriumi körülményei között, hagyta, hogy megtaláljuk magunkat” – emlékezett vissza Balogh Mihály ötvös iparművész Engelszre és az intézményben töltött időszakra 2015-ben.¹¹ De azt is elvárta, hogy mindenki szorgalmasan dolgozzon, és időre elkészüljön a kijelölt feladattal. Kertész Géza, Engelsz egykori tanársegédje mindig arra biztatta a fiatalokat, hogy legyenek nyitottak, kreatívak, játékosak, és dolgozzanak szenvedéllyel. Járjanak körül minden témát, készítsenek minél több tervet, rajzot.

A diákoknak adott feladatok évfolyamonként változtak, de azok egymásra voltak építve. Minden félévben új kihívás elé állították a szakra bejutott hallgatókat, akik a különböző tárgytypusok (ötvösszerszámok, használati tárgyak, ékszerek, díjak) elkészítésével egyidejűleg egy-egy ötvöseljárást is elsajátítottak (ötvözést, forrasztást, hegesztést, domborítást, vésést, cizellálást, trébelést, poncolást). Emellett szobrászati feladatok megoldásában is kipróbálhatták magukat. Az építészethez, belsőépítészethez kapcsolódó nagyobb léptékű alkotások létrehozása (fémplasztika, reprezentatív dekoráció, körplasztika, portál, korlát, felirat, oszlopburkolat, fríz, térelválasztó) is tananyag volt.¹² A diplomamunkához sok esetben konkrét helyszínekre tervezték az alkotásokat, tehát a diákok már a főiskolán, a tanulás szakaszában „élő” feladatokon dolgozhattak,¹³ így felkészülhettek azokra a kihívásokra, melyek az intézményből való kikerülésük után várta őket.

Az 1970-es években az egész Iparművészeti Főiskolán érzékelhető volt, hogy a képzőművészet és iparművészet határai egyre inkább elmosódnak, az ötvös szak sem kimondottan csak a hagyományos ötvösségről szólt már, a diplomakiállításokon egyre több plasztikát állítottak ki.¹⁴ Engelsz egész életében azt vallotta, hogy nem hisz a művészeti ágak elválasztásában, az ötvös- és fémművesség egyértelműen rokon a szobrászattal.¹⁵ Gondolkodásmódjára bizonyára egykori mestere, Borsos

Miklós is hatással volt. 1973-ban, az ötvösművészek diplomamunkáinak kiállítása kapcsán írta Dávid Katalin: „A magyar ötvösművészet évek óta keresi az új utat és lehetőséget. [...] Viszonyítva az eddigi évekhez, úgy tetszik, minőségi változashoz vezetett az oktatás. A tanár, Engelsz József irányító munkáját látni az eredményben. Mint egyik vezető egyénisége a modern magyar ötvösművészetnek, tudott új koncepciót kialakítani az induló művészek szemléletében. Már a diplomamunka feladatait is úgy határozta meg, hogy módot adjon a műfaji keretek tágítására: az ötvösség és a szobrászat problémáit kapcsolta össze.”¹⁶

ZÉTÉNYI János egyik munkájával az 1970-es évek elején

János ZÉTÉNYI with a work of his in the early 1970s

Fotó: MOME-archívum

Engelsz József több mint 20 évig tanított az Iparművészeti Főiskolán, 18 évig volt az ötvös tanszék professzora. A szakma alapos ismeretére, a kézműveshagyományok tiszteletére, pontos megmunkálásra, a gondos, szinte mértani alaposra és a szakma fogásaira tanította növendékeit.¹⁷ Nagyon gyakorlatias volt, a kivitelezés minősége fontos volt számára, de a szemléleti fejlődésre is nagy hangsúlyt helyezett. Persze minden művész fejlődése ott kezdődik – vallotta –, hogy az iskolában átrágia magát a stílusokon. Művészileg szárnyalásra, formabiztosságra és játékoságra bízta őket. Támogatta a modern törekvéseket, új megoldásokat, hangoztatta, hogy van modern művészet, és arra építeni lehet. Ennél is fontosabb, hogy elkezdte átformálni a pályát. Ötvösként gondolkodott, mindig az anyagból kiindulva, de egy kicsit elvitte a szakmát a nagyplasztika, a szobrászat felé, ez a szemléletváltás pedig nagyon jót tett az ötvösségnek. A korszak diktálta igényekre rendkívül jól reagált, ő maga is az épületekkel kapcsolatos megbízásokban látta a jövő lehetőségeit.¹⁸ Az 1960-as, különösen az 1970-es évek a nagy építészeti beruházások időszaka volt, de még az 1980-as években is folytatódtak a szállodaépítkezések, a középületek és színházak felújításai, így az ötvösök egyre gyakrabban jutottak megbízáshoz, és váltak a művésztsadalom szinte legfoglalkoztatottabb alkotóivá.¹⁹

Engelsz erős személyiségével, jellegzetes stílusával óhatatlanul is befolyással volt tanítványainak többségére, és bár sokaknak nem volt könnyű ez az út, előbb-utóbb rátaláltak saját formanyelvükre, motívumaikra és az ötvösség azon területére, melyet szívvel-lélekkel művelnek. Közülük kerültek ki a mai korszak mesterei, akik aktívan részt vettek, vesznek ma is az ötvösök szakmai képzésében, többen a művészeti élet meghatározó alakjaivá váltak.

SOMODI Anett

művészettörténész, muzeológus

1. Részkor. *Tisztelet Engelsz Józsefnek, a tanárnak*. Kiállítási katalógus. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1999; illetve Wagner István: *Részkor. Tisztelet Engelsz Józsefnek, a tanárnak*. *Magyar Iparművészet*, 2000/1, 34–40.

2. Dávid Katalin: *Engelsz József*. Budapest, 1972, 13.

3. Dr. Pogány Frigyes (1908–1976) építész, a Magyar Iparművészeti Főiskola főigazgatója hívta meg tanítani az ötvös szakcsoportra. Feledy Balázs: *Engelsz József búcsúztatása, Szentendre, 2009. november 13.* Kézirat.

4. Ötvös Nagy Ferenc: *Ötvösművészet. A kezdetektől napjainkig*. Budapest, 2011, 305.

5. Vadas József: *Iparművész-képzés az új Magyarországon. Valóság*, 1981 (24. évf.), 5. sz., 52.

6. Bundeve-Todorov Ilona: *A Magyar Iparművészeti Főiskola története 1945–1973. Ars Hungarica*, 1979/1, 114.

7. *Részkor...* i. m. (lásd 1. jegyzet).

8. Katona Katalin – ötvösművész, 1970–1975 között a főiskola hallgatója – szóbeli közlése alapján.

9. Katona Katalin és Kálmán László ötvösművészek mindketten kiemelték a velük való beszélgetések során.

10. Kertész Géza ötvösművésznék, Engelsz József egykori tanársegédjének szóbeli közlése alapján.

11. Keppel Márton: *Az út. Beszélgetés Balogh Mihály ötvösművésszel*. *Magyar Iparművészet*, 2015/8, 35.

12. Kertész Géza visszaemlékezése alapján.

13. *Részkor...* i. m. (lásd 1. jegyzet).

14. I. m. (lásd 5. jegyzet).

15. Koczogh Ákos: *Engelsz József*. Budapest, 1980, 43.

16. Dr. Dávid Katalin: *Ötvösök diplomamunkái az Iparművészeti Főiskola kiállításán*. *Magyar Nemzet*, 1973. február 17., 4.

17. (fekete): *Tisztelet a mestereknek. Ötvöskiállítás az Iparművészeti Múzeumban*. *Magyar Nemzet*, 2000. január 5., 11.

18. Koczogh Ákos: *Beszélgetés Engelsz Józseffel mai ötvösművészetünkről*. *Művészet*, 1969. augusztus (X. évf. 8. sz.), 37–38.

19. Simonffy Szilvia: *Fémbevágó. Magyar ötvösművészet az ezredfordulón*. *Art Limes*, 2012/2, 73.

A cikk *A hazai ötvösművészet felsőfokú oktatásának története 1945-től napjainkig* című, a XII. Ötvösművészeti Biennáléhoz kapcsolódóan a Klebelsberg Kultúrkúriában 2019. október 3-án rendezett konferencia kiadványában (szerk. Katona Katalin, 2019) megjelent tanulmány átdolgozott, rövidített változata.

A képanyag archív fotóit Csipes Antal bocsátotta rendelkezésünkre.

Fejezetek az ötvösművészet magyarországi felsőoktatásának történetéből

PÉTER VLADIMIR MŰVÉSZETFELFOGÁSÁNAK ÉS OKTATÁSMÓDSZERTANÁNAK HATÁSA AZ X/Y GENERÁCIÓ ÖTVÖSKÉPZÉSÉRE

Vizsgálódásom homlokterében a magyarországi rendszerváltozás időszaka kontúrvonalakkal körbehatárolhatatlan iparművészeti szakterületének periódusa áll, ami korszakhatárt jelentett a szocializmusnak nevezett történelmi determinizmus és a folytonos változás állandóságát számonkérő jelenlegi éra között.

Tanulságos fejlődéstörténet bontakozik ki a Magyar Iparművészeti Főiskola képzési hálójának második világháborút követő időszakától napjainkig bekövetkezett változásaiban, miként a gyűjtőfogalomként Magyarországon meghonosodott ötvös szó használatában

az ötvösség szakterületeinek időben eltérő nyomatékkal jelentkező egyfajta nyelvi kolonizációja sem egységesen öleli fel a részlemek sokaságát alkotó teljes halmazt. A szövevényes és némelykor érthetetlennek tűnő vagy egymásnak ellentmondó oktatási struktúrák rendszerének egyetlen biztos pontjánál lehorgonyozva, a kvalifikált ötvös végzettség felsőfokú képzési besorolásának átalakulásai adnak számot arról, hogy milyen művészetoktatási rendszertani egységben helyezkedett el az idők folyamán ez az iparművészeti szakág.

KÉPZÉSI SZINT					
	PRIMER		SZEKUNDER		TERCIER
1883–1904	Ötvös-vésnök	Szakosztály			
1904–1912	Ötvös	Szakosztály			
1912–1924	Ötvös és zománczó	Szakosztály			
1924–1946	Ötvös-ékszerészet és zománczás	Szakosztály			
1946–1949	Ötvösművészet	Szakosztály			
1949–1952	Fém	Főtanszak	Ötvös	Tanszak	
1952–1960	Díszítősobrász	Főtanszak	Ötvös	Tanszak	
1960–1964	Ipari formatervező	Főtanszak	Ötvös-fém	Tanszak	
1964–1972	Ipari formatervező	Tanszék	Ötvös	Shak	
1972–1983	Formatervező	Tanszék	Ötvös	Shak	
1983–1993	Alapképzési Intézet		Tervezőképző Intézet		Mesterképző Intézet
1993–2007	Formatervező	Tanszék	Fémműves	Shak	
2007-napjainkig	Design Intézet		Tárgyalkotó Tanszék		Ékszertervezés és Fémművéség

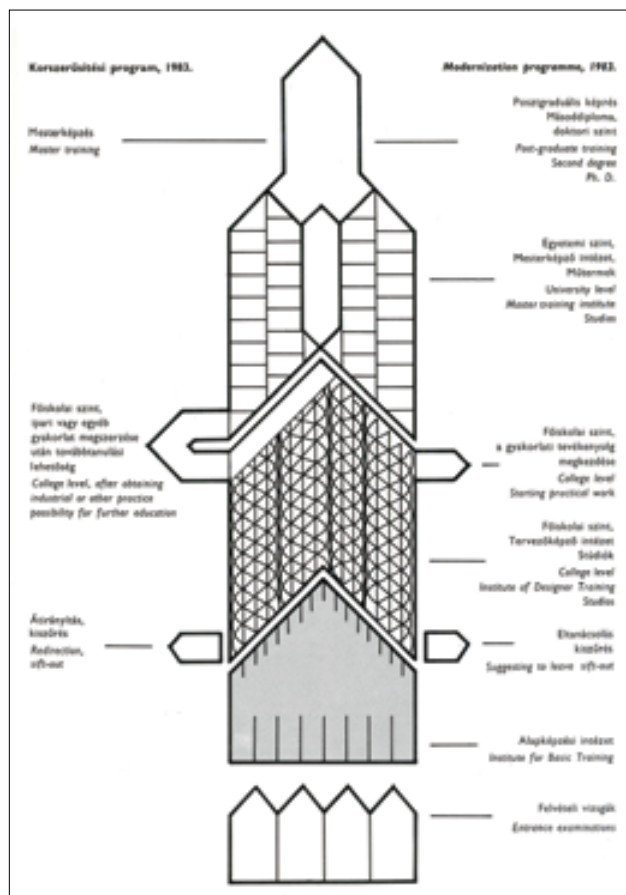
PÉTER Vladimír: Tapir, edény | Vladimir PÉTER: Tapir, vessel
1989, bronz, 30x40x15 cm
Fotó: Kollányi Gyula

A rendszerváltást megelőzően az elhamarkodott és vakmerően értelmezett modernizáció jegyében a szakmai tradíció teljes felszámolásának filozófiája hódított teret a Magyar Iparművészeti Főiskolán. Ennek a szemléletnek az előfeltévése a „vagy-vagy” megkülönböztetés cselekvő imperatívusza volt az „is-is” párhuzamosság megengedő ekvivalenciájának rovására. Az 1980-as években bekövetkezett drasztikus változás az ötvösoktatásban elszakította a hagyomány fonálát, és felkészületlenül érte a szakágat, amelynek képzési követelményéről és képesítési besorolásáról a mai napig nem állapítható meg objektív minőség. A Magyar Iparművészeti Főiskola 1983–1993 közötti időszakában működő intézeti struktúrájában devalválódott a generikus ötvösképzés, amely a szakág korábbi gyakorlatából megmaradt, ipari alpanyagra korlátozott formatervezésben oldódott fel.* A rendszerváltást követő években visszaállt a tanszéki rendszer, amely a fizikai alapfeltételt jelentő nyersanyag használatának hangsúlyeltolódása és a szellemi előfeltételt adó szakmai hagyomány meggyengülése következtében a felsőfokú képzési besorolásban fémműves végzettségként élt tovább.

A korszakot determináló gyökeres szociális változások egyénre gyakorolt hatásai figyelemre méltóbbak társadalomtörténeti vonatkozásukban, mint a rendelkezésünkre álló pontatlan és bizonytalan dokumentumokból nyerhető információk kiaknázása az ötvösség belső folyamataira irányuló szakmatörténetben. Gergely István rektor ambiciózus víziója az ipari elvárásokhoz alkalmazkodó tervezőművészeti képzés interdiszciplináris művészeti tevékenységének doktrínájára épült. Gergely Istvánnak köszönhető a háromlépcsős többszintű képzés bevezetése 1983-ban, aminek szervezeti kerete az intézeti

struktúra kialakításában öltött testet. A korábbi tanszékek helyett az Alapképzési Intézet, a Tervezőképző Intézet és a Mesterképző Intézet vette át a szakmai előmenetel hierarchikus rendszerét a Gyakorlati Képzés Intézete és az Elméleti Intézet decentralizált szervezeteivel kiegészülve.

A felvételt nyert növendékek az első két szemeszterben alapképzésen vettek részt, ami általános elméleti, rajzi, forma- és anyagismereti kurzusok keretében történt innovatív gyakorlatok megvalósítása közben. Az alapképzési szakaszt lezáró szűrővizsga sikeres teljesítése után nyílt mód két, tetszőlegesen választott szakirányon főiskolai szintű végzettség megszerzésére. Az egyetemi minősítésű továbbtanulás lehetősége nyitva állt egyszakos mesterképzés keretében az intézmény akkori hallgatóinak a főiskolai szint elvégzése után és a korábbi oktatási rendszerben főiskolai oklevelet szerzett iparművészeknek, valamint a műszaki diplomával rendelkező tervezőknek és mérnököknek. A nyitott szakpárvasztás, a szabadon kombinálható kurzusrend, a pontrendszerű értékelés bevezetése és az egyetemek közötti hallgatói mobilitás lehetősége az oktatási reform korszerű vívmányainak bizonyultak, mindazonáltal nagymértékben teoretikus alapra pozicionálták a szakmai praxis sajátosságait.

A Magyar Iparművészeti Főiskola képzési folyamatának ábrája 1983-ból
Diagram of the training process
at the Hungarian Academy of Applied Arts in 1983

**EGRİ Zoltán: Palást (hallgatói munka) | Zoltán EGRİ: Mantle (student's work)
1986–1987, fa, plexi, sárgaréz, zsinór, 70x70x2,5 cm
Fotó: Farkas Antal Jama**

Gergely István 1983-ban hívta a Magyar Iparművészeti Főiskolára Péter Vladimirt tanítani, aki teljes mértékben osztozott a rektor szemléletmódjában, és támogatta reformtörekvéseit. Gergely István 1984-től az ötvös szak vezetésével bízta meg, ami meghatározó döntésnek bizonyult a magyarországi ötvösművészet későbbi sorsának alakulásában. Péter Vladimír egyéni művészetének gyakorlásában a szakma leghagyományosabb területének művelése mellett kötelezte el magát, és oktatói tevékenységének megkérdőjelezhetetlen terepévé tette a környezetalakítás speciális és alkalmazkodó formáiban testet öltő ideális formatervezést. Kétségtelenül személyiségének intenzív jelenlősége és művészetének attraktív kvalitása emelte az ékszerkészítés szakterületét a keze alól kikerült növendékek generációjának szinte kizárólagos ötvösművészeti tárgyaló megnyilvánulásává. Péter Vladimír individuális szemléletmódjának és művészi attitűdjének kialakulásában meghatározó jelentőséggel bírt a főiskolai évek oktatási tapasztalata és a '70-es évekre konvencionálissá váló ötvösművészeti gyakorlat megmerevedett keretrendszere. Az 1968–1973 között szerzett impulzusok közül a Bauhaus szellemiségének megismerése nagyobb sugárnyalábot vetett művészeti felfogásának spektrumára, mint a speciális felkészültséget megalapozó szakmai munka elégséges muníciója. A társadalmi és művészeti milió hamis ideológiája és kontrollált érvényesülési terepe leképezte a főiskolai tevékenységek kiüresedett elvárásait, ami az Iparművészeti Vállalat és a Képcsarnok mesterségesen gerjesztett kirakati reprezentációjában és a hagyományt imitáló anyagelvűség

devalválódásában öltött formát. A '70-es évek végére az alkalmazott ötvösművészet megjelenési formájává a hétköznapi társadalmi környezetben az épületplasztika és a dísz tárgykészítés vált. A kézművesalapokon nyugvó ornamentális plasztika- és dísz tárgykészítés kizárólagos elvárása a főiskolai ötvösképzéstől eltérő szakmai pályára orientálta Péter Vladimirt, aki a funkció követelményeinek valós igényéhez és önkifejező alkatának természetes megnyilvánulásához adekvát szakterületen, az ékszerkészítés elhanyagolt és gazdátlan mezsgyéjén találta meg érvényesülésének ideális feltételeit.

**KECSKÉS Orsolya: Napóleon, bronz | Orsolya KECSKÉS: Napoleon, brooch
2014, alumínium, vörösréz, galvanizált hematit, ezüst, 6,5x6,5x3,8 cm
Fotó: Somnium Studio**

**VARGA Viktor: Kés (hallgatói munka, témavezető: Péter Vladimír)
Viktor VARGA: Knife (student's work, supervisor: Vladimír Péter)
1998 körül, acél, ébenfa, ezüst, hosszúság: 24 cm
Fotó: Varga Viktor**

Péter Vladimír tanári kinevezésének kulcsfontosságú követelményévé lépett elő az ötvösművészet és fémművesmesterség megújításának lehetséges alternatívája, amely az anyagközpontú és hagyományorientált szakmát a változó környezet valós igényeihez adjusztálta.

STOMFAI Krisztina: HalvacSORA gyűrű | Krisztina STOMFAI: Fish-dinner ring
1996, ezüst, niello
Fotó: Kollányi Gyula

KIRÁLY Fanni: „Afgán” textilmentő ékszersorozat, függők
Fanni KIRÁLY: 'Afghan' textile-saving jewelry set, pendants
2003, ezüst, csomózott szőnyeg (balra) és hímzett textil, függők:
3,3x7,5x0,8 cm és 3,2x3,5x0,6 cm
Fotó: Varga Gábor György

DÁVID Attila Norbert: Sorsfordító gyűrű
Attila Norbert DÁVID: Fate-changing ring
2006, ezüst, acél csapágy, rózsakvarc, gyűrű: Ø 1,8 cm, ékítmény: Ø 5,4 cm
Fotó: Dávid Attila Norbert

LIPÓCZKI Ákos: LIPI ZOO. Hajtogatással összeállítható, állatfigurás ékszerkollekció gyerekeknek (diplomamunka, témavezető: Péter Vladimír, konzulens: Bánfalvi András)
Ákos LIPÓCZKI: LIPI ZOO. Foldable jewelry collection of animal figures for children (diploma work, supervisor: Vladimír Péter, consultant: András Bánfalvi)
2003, 0,08 cm-es Evacast polipropilén lap, magasság átlagosan: 4 cm
Fotó: Oravecz István

Az ötvösművészet tovább élésének és az oktatás megreformálásának irányvonalában felmerülő kérdésre Péter Vladimir meglehetősen leleményes módon talált Janus-arcú feleletet. A tervezés és az alkotás szintéziséből született az ékszerkészítés disztíngvált pozíciója, amely rendeltetését a hagyományos kézművesseget túlhaladott innovatív technológia és a műszaki tudományokat alkalmazó ipari formatervezés felfogásától idegen tradicionális tárgyalakítás frigrre lépésével töltötte be.

Péter Vladimir éveken át tartó kitartó munkával és megszerzett tapasztalatának felhasználásával dolgozta ki oktatási modelljét, amely a fémművesseget tanuló növendékek egész nemzedékének szolgált zsinórmértékül. A napi gyakorlatban előforduló alkalmazkodás szüksége megkövetelte egy elmosódott kontúrvalakkal behatárolt képzési terv megalkotását, amelyben az egymásra épülő feladatsor szakaszaiban a mesterség sajátosságainak rutinja helyett a tárgyak által kiváltott érzelmek analízise került előtérbe.

SORREND	TÉMA	FELADAT	ALAPFOGALOM	ELMÉLET	EREDMÉNY
1.	egyén	tárgytervezés	formaképzés	felismerés	modell
			anyaghasználat	átértékelés	ékszer
2.	család	tárgytervezés	életmód	önkifejezés	használati tárgy
			funkció	átélés	
3.	közösség	tárgytervezés	előállítás	azonosulás	díj
		tárgyalakítás	megbízás	beilleszkedés	trófea
4.	társadalom	tárgytervezés	környezet	felelősség	emlékjel
		téralakítás	kultúra	szemlélődés	
5.	dombormű	tárgytervezés	jelkép	változás	érem
		tárgyalakítás	plasztika	önismeret	mesterjegy

A feladatcsoportok gyakorlati megvalósításának időrendje a tantervi háló egyetlen hierarchikusan felépülő struktúrája volt, amelynek vezérfonalát a megismerés fokozatosan bővülő értelmezési tartománya biztosította. Jóllehet az oktatási módszer lényegét az egyedi jelenségtől az általános koncepció megalkotásáig vezető folyamat képezte, mindazonáltal a kialakított irányelv konkrét megvalósítása az egyes tevékenységi kategóriák által magában foglalt ismeretanyagban, kizárólagosan Péter Vladimirnak a saját praxisára hagyatkozó tetszőleges választásából eredt. Péter Vladimir művészetpedagógiai felfogásának alapját az a szemlélet határozta meg, amelyben a valós funkció igénye által életre hívott tárgy tervezésének prioritása volt az ötvösség hagyományos szakmagyakorlásának elemi követelményeivel szemben.

PATAKI Máttyás: Üvegfúvó-cégér, Szentendre
Máttyás PATAKI: Shop-sign of a glass blower, Szentendre
1997, bronz, üveg, tüzszománc, hosszúság: 150 cm
Fotó: Lelkes László

KEPPEL Márton
művészettörténész

*A Magyar Iparművészet 1994/1., ötvösséggel foglalkozó tematikus számának 32–33. oldalán olvasható a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége (MKISZ) Ötvös Szakosztályának 1988. február 19-ei állásfoglalása, amelyben „[...] tiltakozik azok ellen az intézkedések ellen, amelyeket az Iparművészeti Főiskola vezetősége a saját intézményének keretein belül létező egyetlen hazai legfelsőbb szintű ötvös-féműves-tervező képzési elszorvasztásának irányába tett. [...]” (A szerk.)

A cikk A hazai ötvösművészet felsőfokú oktatásának története 1945-től napjainkig című, a XII. Ötvösművészeti Biennáléhoz kapcsolódóan a Klebelsberg Kultúrkúriában 2019. október 3-án rendezett konferencia kiadványában (szerk. Katona Katalin, 2019) megjelent tanulmány szerkesztett, rövidített változata.

Ötvösök a Mátrában

HAGYOMÁNYTEREMTŐ ALKOTÓTELEP MÁTRANOVÁKON, A FISE SZERVEZÉSÉBEN

Mátranovákon, a helyi önkormányzat támogatásának köszönhetően, 2010-ben a Fiala Iparművészek Stúdiója Egyesület (FISE) 25 éves tartós bérletbe kapott egy közel nyolcvanéves parasztházat alkotótelep létesítése céljából. Az egyesület ötvösszakosztályának akkori vezetőjeként megláttam az alkotóházban a kitűnő lehetőséget a közös szakmai munkára. Az épület renoválása után, 2012-ben nyílt először alkalom művészek fogadására. Az üvegművészeknek és a keramikusoknak már régóta működnek hasonló alkotótelepei, de az ötvösszakmában ez teljesen hiányzott. A távlati célom nemcsak a FISE ötvösköztségének megerősítése volt, hanem külföldi alkotók meghívása, szakmai kapcsolatok kiépítése is. Mivel a fémművesmunka sok szerszámot igényel, pályáztunk a Nemzeti Kulturális Alaphoz (NKA), és kaptunk anyagi

támogatást a beszerzésekhez. Azóta is minden évben az NKA segítségével fejlesztjük az ötvösműhelyt, idén például olvasztó- és tűzzománckemencét tudtunk vásárolni.

Kalapálás, felhúzás. KECSKÉS Orsolya és STOMFAI Krisztina munka közben a mátranovákai alkotótáborban 2019-ben
Hammering, raising. Orsolya KECSKÉS and Krisztina STOMFAI at work in the Mátranovák art camp in 2019
Fotó: Lenzsér-Mezzei Kata

Ezüstolvasztás saját készítésű tégelyben
(VARGA Gábor János „találmánya”), 2019
Melting silver in self-made crucible (Gábor János VARGA's 'invention'), 2019
Fotó: Lenzsér-Mezzei Kata

Az első, 2012. évi alkotótelepi összejövetel feladata elsősorban a terep felmérése volt, valamint előkészítése a továbbiakban éves rendszerességgel megrendezésre kerülő eseménynek. Nagy szerencsénkre az alkotóház szomszédságában van egy kovácsműhely, és Borkovics László kovácmester (Laci bácsi)¹ – Borkovics Péter üvegművész édesapja – az első évtől kezdve mindenben a segítségünkre volt. Nála lehetőségünk volt, a szakmai bemutatójának megtekintése mellett, önálló kísérletezésre is. A kovácsműhelyben rendelkezésünkre álló alapanyagokból dolgozhattunk, minden résztvevőnek

alkalma nyílt ennek a különleges szakmának, a kovácsmesterségnek a kipróbálására. A közelben lévő vasgyárakkal Laci bácsi kapcsolatban áll, gyárlátogatást is szervezett nekünk. A találkozó során megállapodtunk, hogy a gyár fémhulladékaiból válogathatunk újrafeldolgozás céljából. A későbbi években kaptunk is tőlük alapanyagokat.

A második alkalommal, 2013-ban közös projektet találtunk ki, egy szélforgót készítettünk. A csoportos munka mindenkinek nagy élmény volt, mivel rendszerint magányosan dolgozunk az otthoni műhelyeinkben. Ezenfelül sokunk számára érdekes újdonságot jelentett, hogy kipróbálhattuk Laci bácsi hegesztőberendezéseit is.

A további évek újjátása volt az öntési technikával való ismerkedés. Elsősorban homoköntéssel foglalkoztunk, és alumíniumból öntöttünk, de kipróbáltuk a szépiába való öntést, alapanyagként a bronzot, valamint az ezüstöt is. Ez a technika igazán népszerű lett az alkotótételek tagjai között, mivel a saját műhelyünkben többnyire nincs lehetőségünk nagyobb mennyiségű fémot olvasztani. Ezért az öntést a további években is folytattuk, és ebből a tapasztalatból kiindulva a továbbiakban is olyan

technikákhoz próbáltuk megteremteni az alapokat Mátránovákban, amelyeket a lakásműhelyekben a zaj, a füst, vagy a felszereltség hiánya miatt a legtöbben nem próbálhatunk ki. Így esett a választásunk a cizellálásra, a felhúzásra és a tűzzománcozásra.

Kalapált, belül zománcozott edény. Munkafolyamat-fázisfotó. KECSKÉS Orsolya munkája, 2019
Hammered vessel, enamel-coated inside.
Photo of a work phase. Orsolya KECSKÉS' work, 2019
Fotó: Lenzsér-Mezsei Kata

Az alkotótáborban öntéssel készült tárgyak, 2016 | Objects made by casting in the art camp, 2016
Fotó: Stomfai Krisztina

Szépia és a belőle előkerült tárgy, 2016
Cuttle-fish mould and the object emerging from it, 2016
Fotó: Stomfai Krisztina

Az első években a szakmai munka mellett a kollégák rendkívül sokat segítettek az alkotótelep fejlesztésében, a megfelelő műhelyek kialakításában. Ők készítették el a munkaasztalokat, de a zárt műhely tetőszerkezetét is segítették lebontani és újraépíteni. Az, hogy a helyszín alkalmassá vált külföldi művészek meghívására is, elsősorban az ő szakmai összetartásuknak köszönhető, ezért tartom fontosnak itt felsorolni a nevüket: Buzás Andrea, Dávid Attila Norbert, Huber Kinga, Imrei Boglárka, Kecskés Orsolya, Menyhárt Richárd, Stomfai Krisztina, Szilos András, Tóth Zoltán, Zsabokorszky Lili. Később is sok támogatást kaptam, mert munka mindig akad bőven, de szerencsére segítő kezekben nincs hiány. Börcsök Anna, aki 2018-tól a FISE ötvösszakosztályának új vezetője, nagymértékben hozzájárult a műhely fejlesztéséhez az utóbbi két évben. Köszönettel tartozunk a Borkovics család felbecsülhetetlen értékű támogatásáért a legelső pillanattól kezdve és a település lakosaitól kapott folyamatos segítségért is.

Készülő tárgy a nyitott műhelyben, háttérben az alkotókkal, 2019
An object in progress in the open workshop, with the creators in the background, 2019
Fotó: Kaintz Regina

Nehéz szavakba önteni, hogy valójában mit is jelent számunkra a mátranováki alkotótelep. Amikor megérkezünk, és körülvesz minket a csend és a nyugalom, a csodálatos táj, mindannyian megváltozunk kicsit. A közös étkezések, kirándulások, esti tábortüzek szorosabbá teszik ezt a szakmai közösséget. Más beszélgetések zajlanak, amikor előttünk áll az egész nap, mint amikor Pesten találkozunk a fémjelzőben, és pár perc múlva futunk is tovább. Aki egyszer dolgozott itt, azt nem ereszi el többé a hely varázsa. A nálunk járt külföldi alkotók folyamatosan írják nekünk, hogy visszavágnak.

Nagy reményeket fűzök ahhoz is, hogy a következő generációkkal megismertette a helyet és a közösségi munka örömeit, folyamatos utánpótlást biztosítunk az alkotótábornak. Több tanár kollégának ajánlottam fel a lehetőséget, hogy nyári gyakorlatra hozzák el az ötvösséget tanuló diákjaikat, használják a kialakított műhelyeket. Debrecenből a Kós Károly Művészeti Szakgimnázium tanulója Dávid Attila Norbert ötvösművész, művész-tanár vezetésével már több éve látogatják az alkotótábort, és nagyon megszerették a helyet, valamint a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem diákjai is jártak már itt.

Öntőhomokból előkerülő tárgyak, 2019
Objects removed from the green-sand, 2019
Fotó: Stomfai Krisztina

A FISE mátranováki ötvös-alkotótelepe most már kilencéves múlttra tekint vissza, sok ötvösművésznek, egy igazi jó közösségnek és egy segítőkész településnek köszönheti a létrejöttét. Mindig is úgy tekintettünk rá, mint hosszú távú befektetésre, amely a leendő ötvösgenerációkat is szolgálni fogja, ezért köszönjük mindenkinek az eddigi és a jövőbeni támogatást.

VÉKONY Fanni
ékszertervező

1. A mátranováki születésű Borkovics László az édesapja mellett tanulta ki a kovács-mesterség szakmai fogásait. Sokfelé dolgozott, majd a Ganz-vállalat vasipari oktatóként alkalmazta nyugdíjas koráig. Az ő munkája Epöl község Árpád-kori kerámiakútjának kovácsoltvas díszítése, a salgótarjáni református templom tetejét díszítő kovácsoltvas kakas, a Pásztói Múzeum bejárati díszrácsa, a mátranováki római katolikus templomba gyertya- és zászlótartókat, a temetőbe pedig kovácsoltvas haranglábat készített.

Kortárs ékszerek a szecesszió keblére ölelve

CONTROLS/CTRL+S – ÉKSZEREK ÉJSZAKÁJA BUDAPEST 2019

A kortárművészeti ékszer az ötvösművészet kis szelete, mely az ékszer alapvető funkcióin túl,¹ a tárgyak üzenetére és konceptuális kifejezési módjára teszi a hangsúlyt, így inkább beszélhetünk hordható műalkotásokról. Ezen tárgyak értéke és különlegessége a technikai bravúrokban és az alapanyagok jelentéstartalmában kereshető. Minden tárgy egy olyan kifejező, identitásformáló műretek, mely az ékszervisélést eseményné varázsolja és a viselőt kitünteti.

Az idén ötödik alkalommal megrendezett Ékszerek Éjszakája Budapest (ÉÉB) programsorozat céljai közé tartozik, hogy elmélyítse a kortárs ékszer összetett fogalmát, a szűk szakma körén túl is megismertesse a szélesebb hazai közönséggel, és népszerűsítse azt.² Az esemény a Fiatal Iparművészek Stúdiója Egyesület (FISE) támogatásával jött létre, és a mesés Ráth György-villa adott otthont neki. A megnyitón több mint 250 érdeklődő tekinthette meg a kiállítást.

Emilie LE DEZ: HOMO SACER I, nyakék és testékszer | Emilie LE DEZ: HOMO SACER I, necklace and body-lace
2019, bronz, fa, akrilfesték, műanyag, függő: Ø 7 x 2 cm, pánt: 80 cm, 55 g
Fotó: Marc Meïlassoux

ZEIBIG Anna: Exit_necklace, nyakék | Anna ZEIBIG: Exit_necklace | 2019, diófa, kötél, oxidált réz, aranyozott réz, 11x2 cm, 140 g
Fotó: Zeibig Anna

2019-ben rendhagyó módon csak egy nemzetközi pályázatot hirdettünk, aminek fő célja volt a magyar ékszertervezőknek lehetőséget biztosítani arra, hogy egy magas színvonalú, nemzetközileg elismert zsűri előtt is megmérethessék magukat. Így olyan alkotók munkáit is be tudtuk mutatni, akik a világ legtávolabbi pontjáról érkeztek, és új színt hoztak zárt világunkba. Idén négy hétre bővült a kiállítás időtartama, így sokkal nagyobb közönség előtt mutatkozhattunk be.³ Az Ékszerek Éjszakája sorozatában a nemzetközi pályázat kiírása remek alkalom arra, hogy külföldön is elismert és számontartott szereplővé váljunk a folyamatosan növekvő kortársékszerpiacon.

A nyílt nemzetközi pályázatnak, melyet idén tavasszal minden aktív ékszertervezőnek elérhetővé tettünk, a CONTROLS/CTRL+S címet adtuk. A billentyűparancs, mely egy dokumentum vagy kód elmentésére szolgál, a digitális jelenünkben egy közös pont, mely az ékszer esetében az elmentett pillanatot is fémjelezheti. Egyben kimondva a *controls* pedig a korlátokat, fegyelmezést, határaink megismerését jelenti. A kiírásban arra kerestük a választ, hogy a szabályok irányítanak minket, vagy mi őket. Alkalmazkodunk hozzájuk vagy felülírjuk őket? A hagyományok inspirálnak vagy megkötnek? Ismernünk kell saját múltunkat és korlátainkat ahhoz, hogy átlépve rajtuk fejlődni tudjunk.

A felhívásunkra 130 alkotó pályázott, és 240 pályamű érkezett be. A négytagú zsűri az újszerűséget, a koncepció

kiforrottságát, az anyagválasztást, a kivitelezést és az esztétikum egységességét értékelte. Ebben az évben a mexikói származású ékszertervező művész, Jorge Manilla,⁴ valamint Erato Kouloubi és Niki Stylianou, görög származású ékszertervezők az athéni ékszerhét, az Athens Jewelry Week⁵ szervezői, a magyar oldalról pedig Etentuk Inemesit, az *Artlocator* magazin⁶ főszerkesztője alkották a szakértő zsűrit.

Az általuk kiválasztott 48 alkotó remekait a Ráth György-villa gyönyörű tereiben, *A mi szecesszióink* című állandó kiállításba integrálva lehetett megtekinteni egy hónapon keresztül. A tárlat az Iparművészeti Múzeum szecessziós gyűjteményének páratlan műtárgyaival közös térben hívott kincskeresésre. A századforduló mesteri tárgyai között a kortárs ékszerek különálló, fehér, légies posztamenseken villantak fel. A helyszín tökéletesen egészítette ki a pályázati kiírást, a régmúlt remekei és a modern tárgyak különleges kapcsolatba kerültek egy rövid időre.

Fontos kiemelni, hogy angol nyelvű pályázatot írtunk ki, mert a mai bábeli zűrzavarban a közös nyelv megtalálása fontos számunkra. Értékeink és hagyományaink őrzése miatt is elengedhetetlen, hogy határainkon túl is megértsük egymást más alkotókkal. A kiállításban a tárgyak számmal voltak csak jelölve, és a bejáratnál átvehető kiállítási vezetőben jelentek meg a művészek meghatározásai.

A kiállítók között öt díj került kiosztásra.

LOSONCZY Orsolya: Precious Inside-Out Collection / Untitled, karperec
Orsolya LOSONCZY: Precious Inside-Out Collection / Untitled, bracelet
2019, muszkovitlapok, 13x13x6 cm, 30,5 g
Fotó: Kupi László

DÁNFALVI Ildikó: Lelki-Társak I., nyakék ›
Ildikó DÁNFALVI: Soul-Mates I, necklace
2019, acél, függő: 15x14,5x4 cm, 200 g
Fotó: Dánfalvi Ildikó

ROSKÓ Mária: Gesztusékszer II., tenyérszser
 Mária ROSKÓ: Gesture jewellery II, palm jewellery
 2019, ezüst, réz, zsríkréta, epoxigyanta, patina, 6,5x9x7cm, 72 g
 Fotó: Borsos Levente – Roskó Mária

VESZPRÉMI Gabriella – FEKETE Fruzi: Layers of Impressions, gyűrű
 Gabriella VESZPRÉMI – Fruzi FEKETE: Layers of Impressions, ring
 2019, újrahasznosított bőr, lakkozott sárgaréz, 2x2x5 cm, 10 g
 Fotó: Vajda Réka

Viktoria MÜNZKER: Animal Instinct, nyakék
 Viktoria MÜNZKER: Animal Instinct, necklace
 2019, bronz, uszadék fa, rubin, ezüst, nyúlkoponya, gyöngy, mikrogranulátum, 27x18x7 cm, 180 g
 Fotó: Viktoria Münzker

CSÍKI Szidónia: Coping mechanisms II, nyakék
 Szidónia CSÍKI: Coping mechanisms II, necklace
 2019, vas, fa, műanyag köté, a függő szélessége: 15 cm, 200 g
 Fotó: Csíki Szidónia

Az első díjat az alapító csapat⁷ adta át. Az ÉÉB díját, a nagy értékű szerszámutalványt⁸ Zeibig Anna vehette át, akinek az *Exit_necklace* elnevezésű nyaklánc került be ideiglenesen a villa képtárába. A tárgy egy sorozat része. A nyakéken pácolt diófából készült fekete tóruszmedál függ, melynek közepén egy aranyozott rézlencse gyűjti össze a rá irányuló figyelmet. A tárgy egy fekete lyukat szimbolizál, mely mágnesként vonzza és borítja fel az általunk megismert szabályokat.

A Spengler Katalin által alapított Műgyűjtői díjat egy francia művész, Emilie Le Dez kapta. *Homo sacer I.* című alkotásával bekerült az alapító Magyarországon egyedülálló kortársékszer-gyűjteményébe. Az impozáns méretű ékszer medáljába szorult apró emberek egy labirintusban akadnak össze és távolodnak egymástól, rámutatva arra, hogy mennyire irányított és korlátozott az életünk a rajtuk kívül álló rendszerek miatt.

Az Athéni Ékszerhét díját a főszervezők adták át Roskó Máriának. A *Gesztus* kollekciónak kiállított rendhagyó pecsétgyűrű zsírkéregével van feltöltve, és használat közben nyomot hagy a papíron. A tárgy hidat teremt az ékszer és a művészeti eszköz között. Izgalmas tárgytípus, mely saját mozdulatainkat egészíti ki, örökíti meg a papíron.

Megtisztelő, hogy az *Artmagazin* nemcsak egy, hanem három alkotót is kitüntet a jövőben azzal, hogy a nívós magazin lapjain olvashatunk róluk. Képzeltbeli dobogójukon Alikí Stroumpouli, Veszprémi Gabriella és Fekete Fruzsina kollaborációja, valamint Viktoria Münzker áll.

A FISE díja tavaly először talált gazdára, és reméljük, szép hagyomány indul útjára majd az elkövetkező években. Idén Dánfalvi Ildikót érte az a megtiszteltetés, hogy jövőre a hatodik Ékszerek Éjszakáján egyéni kiállítást rendezhet az egyesület galériájában. Ezt a kitüntetést a *Soul-Mates* (Rokon lelkek) sorozatával nyerte el, a kiállításon egy olyan nyakék szerepelt, amely első pillanatra nem tárja fel titkait. Közelebbről vizsgálva a medált, látható, hogy nem szimmetrikus a rajzolata. Az ékszer egyéni, személyes történetét jeleníti meg, hiszen ő egy ikerpár egyik feleként vizsgálja és tapasztalja meg a világot.

A programsorozat a nagyszabású kiállítással mellett további izgalmas eseményekkel egészült ki ebben az évben is. A korábban említett három külföldi zsűritag

személyes szakmai munkásságát bemutató prezentáció során az érdeklődők közelebbről is megismerhették a kortárs ékszer jeles képviselőinek gondolkodását, alkotói attitűdjét. Jorge Manilla egyhetes workshopot tartott, amelyen 12 alkotó vehetett részt. Az idei Design Hét Budapest programsorozat keretében pedig Spengler Katalin műgyűjtő, kurátor különleges tárlatvezetésén járhattuk végig a kiállítást.

SZILÁGYI Sapi: Everyday Badges, 'összehajtogattam a ruhákat', brass
Sapi SZILÁGYI: Everyday Badges, 'I folded the clothes', brooch
2018, ezüst, műgyanta, pigment, acél, 3,6x4,2x0,8 cm, 23 g
Fotó: Bagdi Ádám

Büszkeséggel tölt el, hogy egy ilyen magas színvonalú kiállítás megjelenhetett és teret kaphatott Budapest egyik legkülönlegesebb helyszínén. Újult erővel és rengeteg tapasztalattal vágunk neki a következő évnek. Célunk, hogy az Ékszerek Éjszakája Budapest minél több alkotó számára jelentsen egyet a minőséggel, és egy nemzetközileg is elismert, határokon átívelő bemutatkozási lehetőséggel, amiről minden évben újabb élményekkel feltöltve térhetünk vissza műhelyeink gyümölcsöző csendjébe.

BÖRCSÖK Anna
ékszertervező, az ÉÉB egyik szervezője

(*CONTROLS/CTRL+S – Art Jewelry Night of Budapest 2019. Ékszerek Éjszakája Budapest 2019. Ráth György-villa, Budapest, 2019. szeptember 20. – október 20. Szervezők: Börcsök Anna, Fekete Fruzsina, Horányi Kinga, Neuzer Zsófia, Tengely Nóra*)

1. A kortárs ékszer fogalmakörét 2016-ban az Ékszerek Éjszakája alapító csapata a következőként határozta meg: „A kortárs ékszer művészi kifejezés erejű, egyedi vagy kisszéris alkotás, melyben a tárgy formai kialakítása és gondolati tartalma összhangban áll, autonóm műtárgy, amely alkotója üzenetének közvetítője. Az ékszerek testtel való érintkezése, kapcsolata egyszerre intim és figyelemfelkeltő. A kortárs ékszer fontos szellemi állásfoglalást jelent, gyakran provokatív, társadalomkritikai tartalommal. Az ékszer egy közvetítő médium az alkotó viselő és a befogadó között. A nonverbális kommunikáció része, olyan üzenetként, szimbólumként kell tehát értelmeznünk, mely az egész testre kiterjed, vele együtt mozog, változik: illeszkedik vagy külön életre kel, de többnyire mégis figyelemfelkeltés céljából kerül viselőjére.” <https://www.ekszerkejszakaja.com/koumlzelebb-paacutelyaacutezetat--closer-competition.html> (Hozzáférés: 2019. 09. 21.)

2. <https://www.ekszerkejszakaja.com/> (Hozzáférés: 2019. 09. 21.)
3. A tavalyi évben a nemzetközi kiállítás mellett, 42 helyszínen, több mint 130 alkotó munkájával, 4 napon keresztül találkozhattak az érdeklődők. Ezek az események a magyar ötvösszcéna számára különleges és kihagyhatatlan fókuszpontok, a nagyközönség számára pedig egy felfedezésre váró, inspiráló terület.
4. <https://www.jorgemanilla.com/> (Hozzáférés: 2019. 09. 21.)
5. <http://athensjewelryweek.com/> (Hozzáférés: 2019. 09. 22.)
6. <https://artlocatoromagazine.hu/> (Hozzáférés: 2019. 09. 22.)
7. Az Ékszerek Éjszakája alapítói, a FISE ötvösscsapata: Dés-Kertész Dóra, Huber Kinga, Kecskés Orsolya, Kerékgyártó Szilvia, Stomfai Krisztina és Vékony Fanni.
8. Az ÉÉB egyik fő támogatójának, a Harry 2003 Kft.-nek a felajánlása.

A fotókat az Ékszerek Éjszakája 2019 szervezői bocsátották rendelkezésünkre.

Egy kovácsoltvas műremek kálváriája és feltámadása

A PÁPAI ESTERHÁZY-KASTÉLY KAPUJÁNAK REKONSTRUKCIÓJA

Vannak műalkotások, és nemcsak Magyarországon, melyeknek regénybe vagy filmbe illő a sorsuk. A pápai Esterházy-kastély barokk kapuzatának története egy évszázadokat és Európát átívelő rémregény.

A kapu készülésének pontos ideje és alkotó mestereinek neve egyelőre felderítetlen, csak annyit tudunk, hogy a párizsi királyi palota (Palais des Tuileries) elé állították fel XIV. Lajos király uralkodása (1643–1715) alatt. Az is

ismert, hogy a palotát a párizsi közmű idejében (1871. május 23-án) felgyújtották, és az üszkös falakat csak jóval később, 1883-ban bontották le. A romokat egy francia kereskedő vette meg az államtól, és a kapuzatot a hozzá tartozó kerítéssel együtt az Esterházy család árverésen vásárolta meg, és állíttatta fel Pápán a várkastély elé.

A kaput a 20. század sem kímélte. A második világháború után a 19. századi katasztrófa – egy különös

LEHOCZKY János – LEHOCZKY Tivadar: A pápai Esterházy-kastély kapujának rekonstrukciós rajza

János LEHOCZKY – Tivadar LEHOCZKY: Reconstruction drawing of the gate of the Esterházy mansion in Pápa

Fotó: Lehoczky Tivadar

LEHOCZKY János – LEHOCZKY Tivadar: A pápai Esterházy-kastély kapuja, rekonstrukció. Kivitelezés: Lehoczky-műhely
 János LEHOCZKY – Tivadar LEHOCZKY: The gate of the Esterházy mansion in Pápa, reconstruction. Manufacturer: Lehoczky Workshop
 2019, kovácsoltvas, 510x1900x48 cm, 4,7 t
 Fotó: Bolla Bernadett

fordulattal – megismétlődött. Az épület – ami orosz (szovjet) laktanyaként szolgált – ugyan épen megmaradt, de a többtonnás kovácsoltvas műremeknek, a Tuileriák kapujának nyoma veszett.

A történet itt majdnem véget ért, de Pápa városa nem nyugodott bele a kiemelkedő kulturális érték elvesztésébe. 2010-ben Pápa városának önkormányzata felkérte Lehoczky János iparművészt, a magyar és az európai kovácművészet kiemelkedő mesterét a kapuzat rekonstrukciós terveinek elkészítésére. A Lehoczky-műhely, az alapító János és restaurátor fia, Tivadar, hét évig dolgozott az eredetkutatáson, a dokumentumok, korabeli fényképek feldolgozásán alapuló tervezésen. A folyamatnak három szakasza volt: a korabeli felvételek digitalizálása és felnagyítása, 1:1-es méretarányú kinyomtatása, majd pauszpapírra történő szabadkézi árajzolás, aminek révén eljutottak az eredeti kapuzat rajzi kontúrjaihoz. A második nagy feladatot a csomópontok és díszítőmotívumok megszerkesztése, térbeli meghatározása adta. Itt már (vagy még) nem volt számítógépes segítség. Viszont itt jelent meg a kovács-művész fél évszázados munkatapasztalata, anyagismerete, arányérzéke. A harmadik fázis maga az egy éven át tartó kivitelezésből állt, amikor nap mint nap döntéseket kellett hozni egy-egy részlet végleges méretéről, formai kiterjedéséről úgy, hogy a teljes mű méretei milliméterre pontosak maradjanak.

A Ferenczy Noémi-díjas Lehoczky János iparművész munkássága ismert és elismert az építészet és társzművészeti világában. A szakirodalom őt tartja a magyar kovácsoltvas-művészet megújítójának, aki szakított a 19. század díszítéseket halmozó, neobarokk formavilágával. A rácsszerkezetek illesztési, kapcsolódási

LEHOCZKY János – LEHOCZKY Tivadar: A pápai Esterházy-kastély kapuja, rekonstrukció (részlet) – munkaközi állapot. Kivitelezés: Lehoczky-műhely
 János LEHOCZKY – Tivadar LEHOCZKY: The gate of the Esterházy mansion in Pápa, reconstruction (detail) – interim stage.
 Manufacturer: Lehoczky Workshop
 Fotó: Lehoczky Tivadar

pontjainak hangsúlyozásával, térbeli elmozdításával, a főelemek íveivel és ritmikájával teremtette meg a kapuira, rácsaira jellemző formai dinamikát. A művész fél évszázadot meghaladó pályája során az egyedi, épületekhez kapcsolódó munkáival önálló stílust alakított ki: műveit átgondolt rajzi rendszerbe komponálta, és minden részletében meghagyta, kiemelte az izzó vas formálódásának drámai nyomait. Az első jelentős mű,

LEHOCZKY János – LEHOCZKY Tivadar: A pápai Esterházy-kastély kapuja, rekonstrukció (részletek). Kivitelezés: Lehoczky-műhely
 János LEHOCZKY – Tivadar LEHOCZKY: The gate of the Esterházy mansion in Pápa, reconstruction (details). Manufacturer: Lehoczky Workshop
 Fotók: Lehoczky Tivadar

a *belső kapu* a szentendrei Ferenczy Múzeumban (1974), majd az *egyszárnyú kapu* és a *nagy rács* a budavári Hilton Szállóban, a dunaujvárosi Dunai Vasmű *kapuegyüttese* (1981), a *főkapu* a veszprémi temetőben (1985), a győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár *belső kapuja* (1992), a Párizsi Magyar Intézet *kapuja* (1993), a Magyar Külkereskedelmi Bank budapesti székházának (volt Tiszti Kaszinó) *nagykapuja* (1996), a Budapesti Operettszínház *főbejárata*, (2001), a müncheni Ohel Jakob zsinagóga *új kapuja* (2005) a legjellemzőbb saját tervezésű, autonóm Lehoczky-munkák.

Ezzel párhuzamosan az „anyagszerűség” vállalása, az ősi tűzikoács-mesterség magas szintű művelése tette és teszi lehetővé, hogy a Lehoczky-műhely a megrongálódott, pusztuló, de kulturális értéket képviselő vagy műemléki védelem alatt álló kovácsoltvas művek, műegyüttesek restaurálását is magas szakmai színvonalon végezni tudja. A Pannonhalmi Főapátság, a budapesti Tiszti Kaszinó, a Magyar Nemzeti Bank, az Ybl-palota, a Gresham-palota rácsainak, korlátjainak és kapuinak sikeres restaurálási munkái bizonyították a stílushűséget, a régi fogások, szerszámok és metodikák ismeretét, és azt az alázatot, amivel a saját művészi kifejezőképességét háttérbe szorítva képes alkalmazkodni korábbi stílusok kovácsnyelvezetéhez.

A pápai Esterházy-kapu rekonstrukciós feladata az apa kiforrott életművének csúcsán és a fiú felkészültségének és energiájának teljében érte utol a Lehoczky-műhelyt, amely az európai kovácsművészet 17. századi fénykorának egyik francia remekművét keltette életre.

De miért is fontos nekünk, a 21. században egy 300-400 évvel ezelőtt készült tárgy? Mert a kultúra, a bennünk összekapcsolódó tudás és hitvilág a létünk támasza. Múlt és múltismeret nélkül nincs perspektíva, nincs értékítélet, nincs viszonyítás.

És mit jelképez ez a királyi kapu? Az évezredes mesterségbeli tudást, az országot és az államot összetartó szerkesztő, szervező erőt; a díszítő ornamentika pedig a teremtett világ, az élet és a természet fenntartandó, megóvandó nagyszerűségét.

FARKAS Ádám
 szobrászművész

(A kapu kivitelezésében részt vettek: Jeges András és Németh Gábor fémrestaurátorok, Heisz Gyula, Törökéri Béla, Póra György, Ütő Dániel. Építész tervező: Kaló Judit. A beépített kaput 2019. szeptember 27-én adták át ünnepélyes keretek között.)

Az ezüstaranykora

EZÜSTTÁRGYAK A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁGRÓL

A bemutatón nagyjából 400 év ezüstműveseinek alkotásaival ismerkedhetett meg az érdeklődő az ország területéről származó 147 tárgy segítségével a BÁV Zrt. Bécsi utcai galériájában. A kiállítás azért volt nagyon fontos, mert anyagát nem az ismert múzeumok, hanem nagylelkű gyűjtők kollektíóiból válogatta és rendezte Fekete Krisztián, a BÁV Zrt. nemesfémszakértője és Nagy Tamás, a BÁV Aukcióház vezetője, műtárgyszakértő, Grotte András alapos és elmélyült szakmai támogatásával. Mint a címből is kiderül, a kiállított tárgyak összeállításában elsőrangú szempont volt a keletkezési helyük szerinti földrajzi egységekben

való bemutatásuk. A rendezők hét egységre (Nyugat-Magyarország; Kelet-Magyarország; Pest, Buda, Óbuda; Nyugat-Felvidék; Kelet-Felvidék; Erdély; Horvátország–Délvidék) csoportosították a magángyűjtők tulajdonában őrzött, felkínált anyagot. Az érdeklődőket a hét szektor mindegyikének jellegzetességeit bemutató és a kiállított tárgyak szakmai leírását tartalmazó tablók segítették az eligazodásban. Az ékszereken kívül a látogatók elé tárt anyag sokszínűen bizonyítja a régi magyar ezüstművesség sokirányú igazodását. A vitrinekben megnézhattük a különböző felekezetek liturgikus edényeit, főúri és polgári háztartások köznapi és ünnepi használatra

Barokk borkóstoló. Alexander KRAUDY műve
Baroque wine taster. Work by Alexander KRAUDY
Besztercebánya, 1660 körül, magasság: 3,8 cm (katsz. 61.)
Fotó: Slezák István / BÁV

Barokk mustártartó. SZAKMÁRY Pál műve
Baroque mustard pot, by Pál SZAKMÁRY
Eperjes, 1780 körül, magasság: 16,6 cm (katsz. 89.)
Fotó: Slezák István / BÁV

Reneszánsz misekehely. Anton SCHNITZER műve | Renaissance mass chalice, made by Anton SCHNITZER
Nagyszeben, 1620 körül, magasság: 19,4 cm (katsz. 114.)
Fotó: Slezák István / BÁV

szolgáló tárgyait, vagy a csupán a korszellem követelte, reprezentációt képviselő dísztárgyakat. Elgondolkodtató, hogy történelmünk igen változatos négyszáz esztendejéből láthattuk ezt a formai és technikai „aranykort”. A hosszan tartó háborúk, rablások, konfiskálások ellenére még mindig megmaradt korunkra annyi tárgy, hogy felmérhessük elődeink lenyűgöző, igényes pompaszeretetét és tudását. Mindenki tudja, aki csak felületesen ismeri a magyarországi ötvösséget, hogy mögötte az erdélyi és felvidéki, napjainkig folyamatosan kiaknázható bányák gazdagsága állt. Az igazsághoz tartozik, hogy ezeknek idegen kézbe került a nagyobbik fele. A szász bányavárosok és iparosaik szellemileg és a Magyar Királyság által szavatolt öngazgatásuk révén szinte az Osztrák–Magyar Monarchia végnapjáig, mint állam az államban, alig ízesültek a társadalomba. Műveltségük, képzésük, mintáik századokon keresztül egykori hazájukhoz kapcsolta őket. A Német-római Birodalom arany- és ezüstművészete Nürnberg és Augsburg stílusváltozásait

követte. Mindez a megkövetelt, szakmai továbbképzést jelentő vándorlás következtében a magyar iparosokra is természetszerűen vonatkozott. A kiállítás tárgyait szemlélve rácsodálkozhattunk a stílusok és technikák alapvető rokonságára. Könyveim között őrzöm a Lipcsében, 1923-ban kiadott, a cseh Lobkowitz családnak a 17. században rajzolt ezüstinventáriumát. A kötet 36 táblán összesen 427 ezüsttárgy képét őrzi. A bevezetőből kiderül, hogy a kötet kiadásának idejére ezekből egyetlen darab maradt a gyűjteményben – régi emlékeink pusztulásával tehát nem állunk egyedül. A kiadványban a német reneszánsz ezüstművéség szinte minden terméke megtalálható: a Losonczy-kannával (Esterházy-gyűjtemény) erősen rokon keresztelőkészlettől a konyhai és tálalóedényeken, díszserlegeken túl az ágymelegítőig. Meglepő tanulságul, a jól eltalált formák szívósságát bizonyítva tűnt szemembe egy tejszínesdézscsésze, amely méretében, a dongák és kötésük megformálásában szinte azonos a BÁV kiállításán szerepelt Szentpétery-darabbal (katsz. 42.). De hasonló

Díztál. Hans MICHELMANN műve | Plate by Hans MICHELMANN | Bártfa, 1790, Ø 34 cm (katsz. 95.)
Fotó: Slezák István / BÁV

Barokk cibórium. Andreas STAGL műve
Baroque ciborium. Work by Andreas STAGL
Arad, 1780 körül, magasság: 37 cm (katsz. 140.)
Fotó: Slezák István / BÁV

Talpas pohár. Michael PRODNER műve
Silver-gilt beaker by Michael PRODNER
Brassó, 1680 körül, magasság: 19,5 cm (katsz. 128.)
Fotó: Slezák István / BÁV

rokonságokra lehattunk a strucctojás, kókuszdió serlegek körében is. Mint szintén gyűjtőnek, különösen örömmel telt a kisebb, mondhatni intímabb tárgyak felfedezésében: az úti fűszertartók, szelencék (katsz. 11., 66., 78., 102.), kis méretű edények (katsz. 35., 55., 85., 86., 117., 141.), leginkább Szakmáry Pál mustároszpiszise (katsz. 89.). Külön elemzést érdemelne Hans Michelmann bártfai mester háromdarabos együttese, amelyből a kisebb tál (katsz. 95.) bizonyítja a mester munkáinak határozott finomodását. Figyelmet igényelne a csokoládés-, teás- és kávéskannák formaelemzése is. Milyen formagazdagságról tanúskodik az edények sora, mennyi meglepetéssel szolgálnak a fülek, kiöntők megoldásában (katsz. 1., 23., 24., 31., 37., 52., 86., 120.)! Remélem, fiatalabb kollégáinknak sikerült időt szakítaniok e nem mindennapi bemutató megtekintésére. Csak a sótartók típusainak elemzése megérdemelne egy hosszabb tanulmányt, de ugyanezt elmondhatjuk a páros, vagy csak szólóban kiállított gyertyatartók hosszú soráról is. Mennyiségét tekintve szerénynek mondható a különböző felekezetek részére alkotott, de jó minőségű, szakrális tárgyak csoportja. Különleges a debreceni mester, Koromzay Dániel 1800 táján alkotott gazdag díszű, barokk kelyhe (katsz. 15.), melyről a kupáján befoglalt, niellós, grafikus, cirill betűs érem elárulja, hogy valószínűleg egy hajdúsági görögkatolikus közösség megrendelésére készítette. Meglepő az aradi, inkább rokokó, mint barokk cibórium eleganciája (katsz. 140.) és a komáromi, valamint a nagyszombati misekelyhek szolid visszafogottsága (katsz. 8., 54.). Megkésett gótika jegyeit őrzi az erdélyi darabok között a nagyszombati reneszánsz kehely, 1620-ból (katsz. 114.).

Empire boroskanna. Ivan MAYER műve
Empire wine jug. Made by Ivan MAYER
Zágráb, 1820 körül, magasság: 24,5 cm (katsz. 147.)
Fotó: Slezák István / BÁV

Végezetül ejtsünk szót a műtárgyakat kölcsönző tulajdonosokról is.

Ezen a kiállításon meggyőződhattunk a kulturált műgyűjtés tiszteletre méltó megjelenéséről. A tárgyak tulajdonosai ellenszolgáltatás nélkül bocsátották közönség elé anyagi, de még inkább szellemi kincseiket, ékesen bizonyítva, hogy egy-egy gyűjtemény létrehozása hazafias cselekedet, amely áttételesen az egész társadalom tudását, a közvagyonot is gyarapítja. Hálás köszönettel tartozunk azért, hogy az inkognitójukat megőrizve, okulásunkra és gazdagodásunkra mindannyiunkkal megosztották kincseik örömét.

KÓTAI József
ötvösművész

Klasszicista cukordoboz. Feloldatlan I. N. monogramos mesterjeggyel
Classicist sugar-box. Hall-mark I. N., unidentified
Újvidék, 1790 körül, magasság: 12 cm (katsz. 144.)
Fotó: Slezák István / BÁV

(Az ezüst aranykora. Ezüstartgyak a történelmi Magyarországról. BÁV Apszisterem, Budapest, 2019. június 18. – augusztus 31. A kiállítást azonos című katalógus is kísérette Fekete Krisztián és Nagy Tamás szerkesztésében. BÁV, Budapest, 2019, 113 o.)

Gótikus „divatékszerek” a szerszámosládában

BETEKINTÉS A BÉCSÚJHELYI KÉSŐ KÖZÉPKORI KINCSELET KUTATÁSI EREDMÉNYEIBE

Az elmúlt évtizedekben számos, nemesfémből készült pénzérmeget, ékszereket és viseleti kiegészítőket tartalmazó középkori kincslelet látott napvilágot. Ezek relatív anyagi értékét ugyan meg lehet határozni, azonban történeti, illetve művészet- és ötvöstitörténeti jelentőségük felbecsülhetetlen. Idesorolható a cikkben tárgyalt bécsújhelyivel korszakban és a leletek összetétele szempontjából is rokon vonásokat mutató fuchsenhofi¹, salzburgi² vagy akár a kissé távolabbi erfurti³ kincslelet is. Az elrejtés okai általában nagyobb történeti eseményekkel hozhatók összefüggésbe, úgymint uralkodók közötti viszálykodások és ezzel járó katonai beavatkozások, vagy jogutódlási viták körül fellángoló zavargások. Mivel a legjelentősebb kincsleletek – sajnálatos módon – általában nem régészeti feltárásokból származnak, így elrejtésük körülményei bizonytalanok, és csak a leletek tudományos kiértékeléséből nyert hipotézisek szolgálnak támpontul az interpretációhoz.

Nem kivétel ezalól a bécsújhelyi kincslelet sem. Az osztrák Műemlékvédelmi Hivatal (Bundesdenkmalamt, BDA) 2010-ben értesült a hozzávetőlegesen 130 darabos – asztali készletből, ékszerekből és viseleti kiegészítőkből álló – leletegyüttesről. A bejelentés egy magánszemélytől érkezett, aki 2007-ben találta a tárgyakat Alsó-Ausztriában, Bécsújhelyen (Wiener Neustadt, Wopfinger Weg 6. szám alatt), a telkén kialakítandó kerti tavacska építése során. Néhány töredékes darabot a bejelentő azok megtalálását követően drótkéfével „megtisztított”, és mivel úgy gondolta, hogy csupán modern divatékszerekre

bukkant⁴, azokat a pincében egy szerszámosládába helyezte el, majd az értéktelennek ítélt leletekről négy évre meg is feledkezett⁵. Akkor még nem tudhatta, hogy az elmúlt évszázad egyik legjelentősebb közép-európai kincsleletét fedezte fel.

Alsó-Ausztria tartományi kormánya rögtön felismerte a leletek tudományos és reprezentatív értékét, így az azok megvásárlásáról folyó tárgyalásokkal párhuzamosan megbízta a Műemlékvédelmi Hivatalt egy nemzetközi kutatócsoportot felállítására⁶. Jelen tanulmányban a kutatási projekt fő eredményeit a fontosabb leletcsoportok és egy-egy kiemelten érdekes darab rövid ismertetésén keresztül mutatom be.

Az összesen 238, ezüsből készült és többségében aranyozással díszített egyedi darabból, amelynek összsúlya körülbelül 2200 gramm, 133 tárgyat és pontosabban meg nem határozható töredéket lehetett azonosítani, illetve rekonstruálni⁷. Ezek közül 49 gyűrű, 38 ruhacsat, négy kampós záródású ruhakapocs, három gomb, két rátétdísz, egy zománcozott szíjvég, és további díszítőelemek töredékei tartoznak az ékszerek és viseleti elemek csoportjába. A másik, készítéstechnikailag kiemelkedőbb, ám kvantitatív minőségben az előbbtől elmaradó, fém-(ívó)edények csoportját négy tál, három hatszögletű pohár, két félgömb alakú tál (esetleg csésze), egy serleg szára és egy kettőspohár felső és alsó része alkotja. Tágabb értelemben, az asztali készletek között említhető még négy tordírozott szárú kanál.

A bécsújhelyi kincslelet tárgyai | Objects of the Wiener-Neustadt treasure-trove | 14. század, 2200 g (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás: Franz Siegmeth © Bundesdenkmalamt (BDA) és Land Niederösterreich (LNÖ)

Az ezüstgyűrűk alaki, stilisztikai és ötvöstechnikai szempontból a legváltozatosabbak a leletegyüttesben. Noha a formakincs és a díszítések egyértelműen a 13–14. századi gótika mintavilágát tükrözik, regionális közép-európai és keleti elemek (például a tokos foglalatok peremének cakkozott kiképzése) is fellelhetők a díszítőmotívumok

között.⁸ Már a köves gyűrűk foglatainak kialakítása is tükrözi a csoport heterogén jellegét: karmos, felső és alsó cárgniból álló kettős kónuszos tokos vagy sülyesztett foglalatú ellátott szoliter, valamint kettős, hármas, illetve ötös tokos foglalatot is alkalmaztak. A befoglalt cabochon és szabálytalan alakú kövek között többségben

Köves gyűrűk és fede gyűrű | Rings with gems and fede ring | 13–14. század; köves gyűrű bikónikus foglalattal: ezüst, zafír, aranyozott, öntött elemek forrasztással összeillesztve, (után)vésétt, belső Ø: 1,95 cm, 6,49 g; köves gyűrű ötös tokos foglalattal: ezüst, zafír, gránát, aranyozott, öntött és préselt elemek forrasztással összeillesztve, vésett, belső Ø: 1,8 cm, 5,2 g; köves gyűrű karmos foglalattal: ezüst, hegyikristály, aranyozott, öntött elemek forrasztással összeillesztve, belső Ø: 1,9 cm, 12,3 g; fede gyűrű: ezüst, niello, aranyozott, öntött, vésett, belső Ø: 2,1 cm, 5,2 g (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás: Franz Siegmeth © BDA és LNÖ, szerkesztette: Schwarcz D. Zs.

az átlátszó hegyikristály, továbbá zöld színű prázem, kék zafír, illetve a gránátcsoporthoz tartozó kövek szerepelnek.

Említésre méltó a gyűrűk legkisebb csoportját alkotó két úgynevezett fede gyűrű, amelyek már az ókori antikvitás óta használt jelképpel, a kézfogással (lásd *dextrarum iunctio*), a szerelmi vagy baráti összetartozást és hűséget voltak hivatottak közvetíteni.

A gazdagon vésett fejlappal ellátott gyűrűkön a korszak jól ismert, szimbolikus jelentéssel bíró motívumai láthatók. Előfordulnak a hatalmi jelvényekhez köthető jellegzetes címerállatok, a sas és az oroszlán, illetve a heraldikai liliom. Emellett keresztény jelképek: imádkozó kéztartás, az Agnus Dei és a kereszt is megtalálhatók. Ide kapcsolódóan az egyik geometrikus mintával díszített fejlapú gyűrű sínén a vésett „Ave Maria” feliratot nielloval töltötték ki.⁹

A fenti gyűrűket pecsétgyűrűk funkciójában használhatták, azonban valószínűleg csak a magánlevelek lezárása és könnyebb azonosíthatósága érdekében, mivel sem a feliratok, sem a címerek nem utalnak az egykori tulajdonosok kilétére. Az sem kizárható, hogy a rangjelzőként is szolgáló pecsétgyűrűk imitációját láthatjuk a bécsújhelyi vésett fejlapú gyűrűkben. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a legtöbb gyűrű felülete aranyozott, ami a hivatalos dokumentumok és levelek lepecsételésénél kevésbé volt praktikus. Továbbá ilyen gyűrűkkel azok is személyes szignumra tehetek szert, akik nem voltak jogosultak címer viselésére. Az utóbbi feltevéshez szolgál tökéletes példával az egyik címer alakú fejlappal rendelkező bécsújhelyi gyűrű. A fejlap középpontjában található címer alakú mező nem a fejlap síkjával egy vonalban fekszik, hanem egy vertikális tengely mentén kifelé dől. Így azt a hatást kelti, mintha a kis, címer alakú belső rész forgatható lenne, noha a teljes gyűrűt egy darabban öntötték¹⁰. Ugyan analóg példányok a korszakból nem maradtak fenn, feltételezhető, hogy az adott gyűrű az egykori forgatható pecsétgyűrűk utánzata.

Melltűk | Fibulae

1200–1350; nyolcágú csillag alakú melltű: ezüst, aranyozott, öntött, poncolt, vésett, forrasztással javított, külső Ø: 6,1 cm, belső Ø: 2,1 cm, 21,0 g; melltű nyolc körívől álló kerettel: ezüst, korall, aranyozott, szegecselt florális rátédísz, külső Ø: 5,5 cm, belső Ø: 2,3 cm, 16,93 g (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás: Franz Siegmeth © BDA és LNÖ, szerkesztette: Schwarcz D. Zs.

Áttérve a viseleti elemekre – néhány kiemelkedő darab kivételével ezek képviselik a leletegyüttesben a kevésbé kifinomult technikai színvonalon elkészített nemesfém tárgyakat. Az egyszerű rombusz, kör, hat- vagy nyolcágú csillag alakú melltűk tipológiai sajátosságai és díszítőelemei (például nodusz [szárgomb] és liliom) egyaránt általánosan elterjedtek egész Európában a 12. század vége és 15. század közötti időszakban. Így ezek sem regionálisan, sem kronológiailag pontosabban be nem határolhatók. Valamelyest kivételt képeznek ezalól például a nyolcágú csillag alakú melltűk, amelyek előfordulása

„Címeres” gyűrű | Ring with ‘coat of arms’ | 13–14. század, ezüst, öntött, (után)vésett, belső Ø: 2 cm, 14,6 g (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás: Franz Siegmeth © BDA és LNÖ, szerkesztette: Schwarcz D. Zs.

a 13. és 14. század között Közép- és Délkelet-Európára koncentrálnak.

Kiemelendő itt az egyetlen, övhöz tartozó viseleti elem, egy szíjvég – ami egy keskeny, úgynevezett „túl hosszú” övet díszíthetett¹¹. Az aranyozott ezüst szíjvég testének hátlapján egy faág alatt álló vésett férfialak látható, míg az előlapon egy négyzetes csillag alakú és két, a csipkézett gótikus ablakokra emlékeztető, áttört nis szerepel. A szíjvégbe, nyitott keskeny oldalán keresztül, egy vésett ezüstlemezt csúsztattak, így a két

hosszúkas nist egy női és egy férfialak, a csillag alakút pedig egy feltartott fejű ülő madár tölti ki, ami a CT-vizsgálatoknak köszönhetően vált láthatóvá. Az áttört mezőket valószínűleg narancssárga és zöld zománccal egészítették ki, amelynek nyomait mikroszkópos vizsgálatokkal sikerült azonosítani. A lemezt és az egykori textilövet két kis nittszeggel rögzítették a szíjvég testéhez. Néhány analógia alapján ez a példány a 14. század végére keltezhető, és feltehetőleg egy északolaszországi velencei műhely terméke.

Aranyozott ezüst szíjvég (CT-felvétel) | Silver-gilt belt end (CT image)
14. század harmadik negyede (1370–1400), aranyozott ezüst, üvegberakás, öntött elemek forrasztással összeillesztve, szegecselés, vésett díszítés,
7,2x1,0 cm (hosszúság x szélesség), 11,88 g (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás: Franz Siegmeth © BDA és LNÖ, CT-felvétel: Fachhochschule Oberösterreich, Campus Wels, szerkesztette: Schwarcz D. Zs.

Hét töredékből rekonstruált szőlőlevél-nodusos serleg (ötvöstechnikai részletek mikrofelvételei)

Chalice with node adorned with grape leaves, reconstructed from seven fragments (micrographs of goldsmithing technical details)

1320–1350, aranyozott ezüst, trébelt, öntött rátédísz, összeillesztés kemény forrasztással, poncolt és vésett díszítés (sraffírozás, tremolírozás), szármagasság: 13,7 cm, nodusz: Ø 5,7 cm, talp: Ø kb. 11,6 cm, kupa/kehely hiányzik, 150,79 g (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás:

Franz Siegmeth © BDA és LNÖ,

mikrofontók és szerkesztés: Schwarcz D. Zs.

Hét töredékből rekonstruált szőlőlevél-nodusos serleg (rekonstrukciós rajz, CT-felvétel) | Chalice with node adorned with grape leaves,

reconstructed from seven fragments (reconstruction drawing, CT image)

1320–1350, aranyozott ezüst, trébelt, öntött rátédísz, összeillesztés kemény forrasztással, poncolt és vésett díszítés (sraffírozás, tremolírozás), szármagasság: 13,7 cm, nodusz: Ø 5,7 cm, talp: Ø kb. 11,6 cm, kupa/kehely hiányzik, 150,79 g (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás: Franz Siegmeth © BDA és LNÖ,

CT-felvétel: Fachhochschule Oberösterreich, Campus Wels, szerkesztette: Schwarcz D. Zs.

Tordírozott szárú kanalak (technikai részletek mikrofelvételei)

Spoons with twisted handles (micrographs of technical details)

1300–1370, aranyozott ezüst, tordírozott szár, forrasztással rögzített és utándolgozott többszörösen profilált rátédísz, feltehetőleg vésett háromszögekben álló díszítés, bal oldali kanál: teljes hossz: 12,7 cm, 13,5 g, jobb oldali kanál: teljes hossz: 15,1 cm, 14,09 g

(MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya)

Fotó: Kolp Paul, digitális átdolgozás: Franz Siegmeth © BDA és LNÖ,

mikrofontók és szerkesztés: Schwarcz D. Zs.

Ugyan az ezüstedények őrződtek meg a legtöredékesebben, ezeken mutatkozik meg a 14. századi ötvösművészet legmagasabb foka. A trébeléssel elkészített, számos elemből forrasztással összeillesztett, és több esetben precízen vésett feliratokkal ellátott ezüstművesmunkák mindegyike a középkori italfogyasztási szokásokhoz kötődik. A lapos ivóedények, amelyek a középkori inventáriumokban gyakran „hanap”-ként szerepelnek, a vésett német nyelvű pohárköszöntővel ellátott és zománcozott medaillonnal ékített hatszögletes, karéjos szájú poharak és ivócsészék mind a rangosabb világi ünnepségek fő kellékei voltak.

Közülük is kiemelkedik egy több mint húsz különálló részből összeállított kehely, amelynek csupán a szára maradt meg. A noduszt plasztikus szőlőlevelekkel és tremolórozással díszítették, a talp és a szár találkozásánál sraffírozott hátterű kis fülkékét alakították ki, a cizellált talpon pedig poncolt háttéren lefelé futó leveleket jelenítettek meg. Az 1320 és 1340 közé keltezhető kehely¹² a reprezentatív ivóedények legpompásabb darabja díszítés- és ötvöstechnikai kivitelezés szempontjából is.

Végül az ezüstkanaalakot kell röviden említeni, amelyek a kincslelet interpretációjához kulcsfontosságú információval szolgálnak. Az öntött ezüstkanaalak tordírozott szárát minden oldalon, sarokpontjukon érintkező vésett háromszögsorral ékesítették, és a díszítést két végén egy-egy többszörösen profilált rátétdíszsel zárták

le. Mindegyik kanál homorú fején egyértelműen látható másodlagos darabolás nyomai fedezhetőek fel.

Az ötvöstechnikai vizsgálatokkal is megerősített eredmények, a számos más tárgyon megfigyelt kopás, darabolás, illetve javítás nyomai; a leletek heterogén összetétele és a mintegy 150 évet átölelő kronológiai spektruma (amely a 13. század első fele és a 14. század második fele közötti időszakot fedi le) alapján feltételezhető, hogy a tárgyakat egy fémáru-kereskedő és/vagy ötvös rejthette el a középkori városon kívül – talán a vámmellenőrzés elkerülése végett. Ami bizonyos, hogy az európai gótika univerzális és regionális stílusjegyeit egyaránt magán hordozó tárgye gyűjtést annak értékének megóvása céljából ásta el az egykori tulajdonos, aminek köszönhetően széles körű betekintést nyerhetünk a 13–14. század kultúr- és legfőképpen ötvöstörténetébe.

A kincslelet teljes anyagát az Asparn an der Zaya-i kastélymúzeum (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya) állandó kiállításának („40.000 Jahre Mensch“ [„Az emberiség 40.000 éve”]) fénypontjaként külön teremben mutatják be.

SCHWARCZ Dávid Zsolt

régész, ötvös, PhD-hallgató (Universität Wien)

1. A fuchsenhofi kincsleletet 1997-ben találták meg Freistadt (Ausztria) területén. A hozzávetőlegesen 7000 darab érme között, amelyek alapján a kincslelet elrejtése 1275 és 1278 közé helyezhető, főként bécsi és cseh veretek szerepelnek, de bajor, frank, sváb, lotaring, friesachi, magyar, olasz, sőt angol területekről származó darabok is előfordulnak. Emellett további 600 tárgy, amelyek között 368 ékszer és ruházati kiegészítő (pl. gyűrűk, ruhakapcsoló tűk és övveretek), valamint feltehetőleg a kincset elrejtő ötvös, vagy nemesfém-kereskedő nyersanyagkészletét alkotó huzalok, vékony lemezek, öntecsek és befoglalásra váró ékkövek alkotják az együttest. Említésre méltó, hogy a „gyűjteményben” őskori ékszerek, kelta drachmák, ill. római denárok is előfordulnak. A leletegyüttes földrajzi elhelyezkedése, keltezése és összetétele alapján az elrejtés oka a Habsburg Rudolf és II. Přemysl Ottokár közötti összetűzésekkel hozható összefüggésbe. Részletesen a kincsleletről lásd Bernhard Prokisch – Thomas Kühtreiber (Hrsg.): *Der Schatzfund von Fuchsenhof*. Weitra, 2004. /Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich 15./

2. A salzburgi (Ausztria) Judengasse 10. szám alatt zajló építkezések hozták napvilágra 1978-ban a 23 cm magas kerámiaedényben elrejtett, nemesfémekből készült több mint 28 000 érmét és gazdagon (pl. niellóval és aranyozással) díszített viseleti kiegészítőket (pl. övveretek, csatok és ruhakapcsok), amelyek kopásnyomai a leletek hosszabb használati idejéről tanúskodnak. Esetlegesen a Rudolf von Hohenec salzburgi érsek 1290-ben bekövetkezett halálát követő zavargások miatt rejthette el a kincset annak tulajdonosa. Részletesen lásd Claudia Theune: *Der Schmuck in dem mittelalterlichen Schatz aus der Judengasse in Salzburg*. In: Peter Husty – Peter Laub (Hrsg.): *Ars sacra. Kunstschatz des Mittelalters aus dem Salzburg Museum*. Salzburg, 2011, 291–300.

3. Az 1998-ban Erfurtban (Németország), a Michaelisstraße-ban zajló régészeti feltárás során talált kincslelet több mint 3000 érmét és ezüstöntecset, továbbá összesen 708 ezüstedényt, arany és ezüst ékszert (gyűrűk, brossok stb.) és viseleti kiegészítőt (övveretek, csatok) tartalmaz. Feltehetőleg az 1349. évi pogrom során rejthette el a pince falába Kaiman von Wiehe (az ingatlan akkori tulajdonosa) ezeket a 13–14. század legmagasabb ötvöstechnikai színvonalán elkészített tárgyakat. Főként az övekhez tartozó kiegészítők vizsgálatáról és rekonstrukciójáról lásd bővebben: Astrid Pasch et al.: *Die Rekonstruktion der Gürtel aus dem Erfurter Schatz*. VDR [Verband der Restauratoren] *Beiträge zur Erhaltung von Kunst- und Kulturgut*, Heft 1, 2012, 90–103.

4. „Dieses Stück betrachtete ich dann näher, kratzte herum und sah, dass es ein Freundschaftsring aus Aluminium oder ähnlichen sei.” (Részlet a bejelentő eredeti elektronikus leveléből: „Ezt a darabot alaposabban megvizsgáltam, átkraccoltam, és láttam, hogy az egy alumíniumból készült barátsággyűrű.” – Ford. a szerző.)

5. A helyszínen vett talajminták és a néhány tárgy korroziójának vizsgálatát követő összehasonlító elemzés megerősítette, hogy az adott bécsűjhelyi leletek a fentiek megfelelő összetételű talajból származnak, lásd részletesebben: Rita Wiesinger et al.: *Chemische Analysen der Korrosionsprodukte von Objekten des Wiener Neustädter Schatzfundes*. In: Nikolaus Hofer (Hrsg.): *Der Schatzfund von Wiener Neustadt*. Berger & Söhne, Horn, 2014, 72–79. Ezen kívül egy bécsűjhelyi családhoz köthető az egyik kupán szereplő zománcozott címerábrázolás. Lásd Andreas Zajic: *Das historische Umfeld des Wiener Neustädter Schatzfundes*. In: Nikolaus Hofer (Hrsg.): i. m. 264–272.

6. Projektvezetőként Nikolaus Hofer (BDA) bízta meg. A régészeti, történeti és művészettörténeti feldolgozásért Marianne Singer (Archäologie Service, St. Pölten), Andreas Zajic (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Mittelalterforschung [ÖAW-IMAFO]) és Franz Kirchwegger (Kunsthistorisches Museum Wien [KHM]) voltak felelősek. A természettudományos elemzések közül a pásztázó elektronmikroszkopos vizsgálatokat Mathias Mehöfer (Universität Wien, Vienna Institute for Archaeological Science [VIAS]), a röntgenfluoreszcens spektrometriai elemzéseket Manfred Schreiner és Michael Melcher (Akademie der bildenden Künste, Wien), az ötvöstechnikai vizsgálatokat pedig Birgit Bühler és a szerző (VIAS) végezte el.

7. A leletek átfogó restaurálására csak a tudományos feldolgozás végén, a kiértékelő tanulmányok lezárásával egyidejűleg volt lehetőség. A végső publikációban és jelen összefoglalóban látható képek a kincslelet kiállításra (MAMUZ, Schloss Asparn/Zaya) előkészített állapotú tükrözik, amelyet a tudományos munkatársaknak csak korlátozott mértékben, a kutatómunka utolsó fázisában volt lehetőségük figyelembe venni.

8. Az alábbiakban szereplő művészet- és kultúrtörténeti vonatkozású eredményeket a szerző Marianne Singer kutatásai alapján foglalta össze. Lásd részletesen: Marianne Singer: *Der Schatzfund von Wiener Neustadt. Eine kulturhistorische Analyse*. In: Nikolaus Hofer (Hrsg.): i. m. (lásd 5. jegyzet), 130–237.

9. A különböző fém-szulfidokból létrehozott niellómassza (ötvözet) a lemélyített díszítmények gyakori kítőtt anyaga, amellyel a felület díszítésében kontrasztos hatás elérése volt a cél. Vizsgálatok alapján bizonyított, hogy az i. sz. 1. és 4. század között a niellóhoz elsődlegesen ezüst- és kis mennyiségben réz-szulfid keveréket alkalmaztak. Ezzel szemben a 11. századtól ezüst-, réz- és ólom-szulfid összetételű niello volt használatban, amely ezt követően egész Európában általánosan elterjedt niello-alapanyaggá vált. Lásd Birgit Bühler – Dávid Zs. Schwarcz: *Feinschmiedetechnische Auswertung des Schatzfundes von Wiener Neustadt*. In: Nikolaus Hofer (Hrsg.): i. m. (lásd 5. jegyzet), 88–127. Ezt igazolja a bécsűjhelyi kincslelet nielloval díszített gyűrűnek pásztázó elektronmikroszkopos analízise is, mely szerint a legtöbb darab niellokötélté ezüst-, réz- és ólom-szulfid keverékből áll. Lásd Mathias Mehöfer: *Rasterelektronmikroskopische Analysen an Objekten des Wiener Neustädter Schatzfundes*. In: Nikolaus Hofer (Hrsg.): i. m. (lásd 5. jegyzet), 40–70.

10. A forgatható fejlapú pecsétygyűrűt imitáló bécsűjhelyi gyűrűvel kapcsolatban, ill. egyéb 13–14. századi utáztatokról lásd összefoglalóan: Maria Stürzebecher: *Imitation und Nachahmung. Phänomene gotischer Goldschmiedekunst*. In: Claudia Theune – Stefan Eichert (Hrsg.): *Wert(e)wandel. Objekt und kulturelle Praxis in Mittelalter und Neuzeit. Beiträge der internationalen Tagung im MAMUZ Museum Mistelbach, 23. bis 26. September 2014*. Wien, 2016. /Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich 31/2015./

11. A terminus „überlange Gürtel” Ilse Fingerlintől származik. Lásd Ilse Fingerl: *Gürtel des hohen und späten Mittelalters*. Deutscher Kunstverlag, München–Berlin, 1971. /Kunstwissenschaftliche Studien XLVI./

12. A kehely keltezéséről, valamint a többi tárgy művészettörténeti vonatkozásáról és analógiáiról lásd részletesen: Franz Kirchwegger: *Kunsthistorische Aspekte des Wiener Neustädter Schatzfundes*. In: Nikolaus Hofer (Hrsg.): i. m. (lásd 5. jegyzet), 274–295.

Műhelyvallomás

LENZSÉR-MEZEI KATA: MONSTRANCIA CRUCIFIXUM

Az alábbiakban bemutatott művet a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK) Titkársága által meghirdetett, a 2020-ban tartandó 52. kongresszus reprezentatív monstranciájának művészi tervezésére és elkészítésére kiírt pályázatra terveztem. A cél egy olyan úrmutató tervezése volt, amely az ünnepi körmeneteken, illetve a szentmiséken alkalmas az Oltáriszentség bemutatására, liturgián kívül pedig a Szentség őrzésére. Messziről is látványos, hagyománytisztelő, de kortárs szellemiségű művet vártak.¹

A tervezéskor fontos szempont volt a tradicionális talapzat-kapszula-glória hármas kompozíció alkalmazása, ami kortárs anyaghasználattal, szerkesztésmóddal és részletképzéssel párosult.

A szentségmutatót és talapzatát (azaz a kettős monstranciát) a szerkesztés és geometria tekintetében egységben kezeltem: együtt mintha egy tárgy lennének, de a monstranciát kiemelve a talapzat is értelmezhető önálló egységként. Az úrmutató magjából, az ostyát befogadó aranyozott kapszulából induló gestusok, vonalak, mintázatok töretlenül folytatódnak a talapzat glóriáján, ami körülöleli, hangsúlyozza a monstranciát.

Az anyaghasználat a durvább anyagtól a finomabb, nemesebb felé vezet a szemet: a talapzat nemesacélból készült dörzscsiszolt felületképzéssel, a belőle kivethető úrmutató polírozott sterling ezüstműből van, az ostyát rejtő mag, a monstrancia kapszulája pedig szintén magasfényű, aranyozott ezüstműből.

Magát a monstranciát egy „tálca” fogadja a talapzaton, abba belecsúsztatva a szentségtartó a helyére kerül. A szállításkor történő esetleges rázkódás miatt egy apró rugós rögzítőgolyó megakadályozza a kicsúszását.

A talapzat alsó, vízszintes síkján aranyozott A és Ω szimbólumok között jelenik meg a tükör alátét miatt fokozottan fénylő, matta csiszolt víztiszta üvegből készült keresztmotívum, melynek középpontjából tör fel a forrást jelképező kék üvegbetétek.² Ez utóbbi szemből és hátulról fényesen csillog, kétoldalt viszont matt felületű, így megtörik a rajta áthaladó fény, kékesre színezve a mellette kétoldalt futó acélpálcák belső oldalát.

A monstranciát a talapzattal látványában a glória kapcsolja össze, biztosítva ezek egységét. A külső üveglóriát az íves acélkerethez rögzített fogópárok tartják, amik a belső keresztmotívumának meghosszabbításai. A külső acélkeret szélessége megegyezik az ostyát tartó henger mélységével, szemből viszont csak egy vékony acélív csillan meg a glória körül. A víztiszta üveg nem érintkezik közvetlenül a külső fémkerettel, ami még légiesebbé teszi a megjelenését. A dupla üveglória két-két rétegben felhordott aranymintázata további fényjátékokra és a térbeliség fokozására ad lehetőséget: az ostyát mintegy arany felhőként lebegi körül. A mintázat az ostya környékén sűrű, messzebről nézve összefüggő arany felületet mutat, míg a külső glóriáíven kezd ritkulni, sugarasodni, finoman eltűnni. A glóriát tartó fogópárok a talapzat szárához kapcsolódnak, mintegy felajánló gestussal tartva magasba a glóriával körbevett ostyát.

Az építész, ötvösművész vallomása

1. A pályázati kiírás szerinti kööttségek az alábbiak voltak: a monstrancia teljes magassága kb. 150 cm legyen; két részből álljon: egy külső befogadó, tartó részből és egy kivethető vagy levehető kisebb, kézzel könnyen felmutatható belső részből; alkalmas legyen a 18,5 cm átmérőjű ostya befogadására; nemes anyagok használatával készüljön.
2. A monstrancián a következő feliratok jelennek meg: a monstrancia talpának élén: + 52. + NEMZETKÖZI + EUCHARISZTIKUS + KONGRESSZUS + BUDAPEST + 2020 +; + LII. + CONGRESS + EUCHARISTIC + INTERNAT + BUDAPEST + 2020 +. A talapzat szárának külső oldalain: + MINDEN FORRÁSOM BELŐLED FAKAD +; + OMNES FONTES MEI IN TE +; A és Ω.

**LENZSÉR-MEZEI Kata: Monstrancia Crucifixum. Kivitelezés – acél munkák: Molnár-Steel Design Kft. (MOLNÁR Gábor, ÁBRAHÁM Zsolt);
ezüstműves munkák: LENZSÉR-MEZEI Kata, FÜLÖP István; üveglória: SIPOS Balázs; üvegbetétek: BOTOS Péter**

**Kata LENZSÉR-MEZEI: Monstrancia Crucifixum. Execution – steelwork: Molnár-Steel Design Ltd. (Gábor MOLNÁR, Zsolt ÁBRAHÁM);
silverwork: Kata LENZSÉR-MEZEI, István FÜLÖP; glass halo: Balázs SIPOS; glass inlays: Péter BOTOS**

**Tervezés: 2018, kivitelezés: 2019; a kettős monstrancia befoglaló mérete: 158x80 cm; talapzat: 0,25–0,5 cm-es (lézerrel kivágott) nemesacél
lemezekből hegesztve, kézi dörzscsiszolt felületképzéssel; feliratok: 0,3 cm-es rézlemezről lézerrel kivágott,
aranyozott betűk a lézervágott acél felületbe ragasztva; a kivethető monstrancia mérete: 70,5x50,5 cm;
0,1 cm-es ezüstlemezről készült szögletes cső és dobozelemek csőszegcekkkel és ezüstcsavarokkal hidegen szerelve;
felületképzése: gépi polírozás; üveglória: 0,2–0,3 cm-es víztiszta ragasztott síkűveg, a pixelminta minden üveglap felületére ráégetett arany**

Fotó: Mudrák Attila

Egy gömb emlékezete

HUBER KINGA: ELMENTETT EMLÉK

Huber Kinga az apró érdekességek specialistája. Figyelmét sokszor kötik le hétköznapiak mondható csekélységek: bogarak, méhek, legyek, algák, apró növényi részek, hópelyhek – vagy akár olyan megfoghatatlan minőségek, mint a szél, a felhő, a hullámozás. Röppenő, libbenő kicsinységek megannyi pillanata megörökítve, viselhetővé alakítva – vagyis tulajdonképpen minőségi átalakítással egyediből általánossá, általánosból pedig egyedivé téve. Az ékszerek készítéséhez használt anyagok kiválasztása mellett azt a benyomást kelti, hogy nem szándéka fennkölt és magasatos szférákba távolodni: papír, plexi, műanyag összetevők teszik könnyedé az ékszereit. Ennek kiegyensúlyozására az átlényegítés az anyagban is tetten érhető, ezáltal lesz például szőrmében rejtőző ezüstlegyecskéből vagy ugyanezen nemesfémből megformált, aprócska nyüvekből tárgyainak ékessége (*Légy brass és Nyüves gyűrű*).

Az *Ékszerek Éjszakája Budapest 2019-es CONTROLS/CTRL+S* pályázat kiállítására a nemzetközi, független zsűri által beválogatott munkája, az *Elmentett emlék* címet viselő nyakék hasonlóképpen parányi jelentőségű jelenséggel foglalkozik. Annyiban azonban túllép a játékos értékváltáson, hogy napjaink közbeszédében mind gyakrabban negatív értékelésben szereplő, egyre inkább lenézett, egyszer használatos és környezetszennyező, ebben a minőségében emblematisz tárgy, egy szívószálat önt a legfinomabb ezüstbe. A szívószál jelentősége azonban ez alkalommal nem a fogyasztói magatartás bírálatához kapcsolódik, nem a tömeggyártás kritikájaként jelenik meg, hanem mindannyiunk számára ismerős gyermeki játékot idéz meg: a buborékfújást, amikor az egyik végén bemetszett szívószálat szappanos vízbe mártva óriási, szivárványos gömbök fújásával szórakoztattuk magunkat. Ehhez ügyesség kellett, gyakorolni kellett a fújás technikáját és erősségét, hogy szépen lebegő

buborékok teremjenek a szívószál végén, nem lehetett erőből vagy teli tüdőből csinálni. Éppen így nem lehet „izomból” emlékezni elmúlt dolgokra, szükség van arra a mentális állapotra, amelyben az emlékeink előhívhatóak, áttetszőségükben is újra felidézhetőek. Az elpattanó buborék pillanatnyiségét, mulandóságát a 3D nyomtatás egyre hétköznapiabbá váló technológiája jeleníti meg. A szívószál végén kerekedő, és fújás helyett nyomtatva újra-és újraalkotható buborék le bomló műanyagból készült, vagyis a valódi szappanbuborékhoz hasonlóan egyszer csak semmivé lesz, és marad a szívószál – újratölthetően, újabb buborék létrehozására készen. A PLA (polylactic acid, politejsav) anyaga sérülékeny, tehát nem az örökkévalóságnak készült, sokkal inkább átmeneti. Egy picivel többet bír ugyan, mint a szappanhab felületi feszültsége, de mégis érezhetjük rajta a mulandóságot, éppúgy, mint megőrzendő emlékeink sebezhetőségét. Bármennyire igyekszünk vigyázni rá, előbb-utóbb mégis elillan. Huber Kinga ékszere ugyanakkor megtestesíti a változást, az átértékelődést. Egy nemzedéknyi idő elegendő akkora fordulathoz, hogy szappanbuborék helyett már 3D nyomtatókkal játszaduzzunk az otthonunkban – és még így is, mindez csak egy buborékpukkanásnyi idő az emberiség szempontjából nézve.

A szívószál – végén a buborék gömbjével együtt – egy vékony láncon, nyakba akasztva viselhető, ezzel egyrészt az eldobható szívószál alakul át emléket hordozó tartós tárggyá, másrészt az alapanyag műanyag helyett ezüstre cserélése komoly és jelentős minőségbeli előrelépést is megtestesít, a tárgy az eredeti funkcióján jócskán túllépve nemesül emlék hordozójává, az idő múlásának bizonyítékává, a „változnak az idők” közhelynek súlyos igazsággá lényegülésévé. A szívószál gömbtelen végéből kibuggyanó, szinte kicsurranoó finom lánca a szappanbuborék-fújás közben is elcsöppenő folyadékra

HUBER Kinga: Elmentett emlék | Kinga HUBER: Saved Second
 2019, 925-ös ezüst, politejsav (PLA), hagyományos ezüstműves-technika, 3D nyomtatás, 25x6x6 cm, 30 g
 Fotó: Rétfalvi Soma

emlékeztet, a kimerevített pillanat keménységét is meglazítja némileg, és ez a gesztus hozza igazán közel az objektet a szubjektumhoz.

Érzések, kapcsolatok, emlékek tárgyba fogalmazása, testközelen tartása a narratív ékszer fontos sajátossága. Ebben a viszonyrendszerben az alkotó, a viselő és a „néző” (amennyiben ez a kategória egy viselt ékszer tekintetében helytálló) Huber Kinga munkája révén nagyon szorosan összekapcsolódik, az *Elmentett emlék* mindhárom nézőpontot érvényesíti a kommunikációban,

gondolatközösséget hoz létre közöttük, hidat alkot éppúgy a személyes és a közös emlékezet, mint időben a gyermekkor és a jelen között. A szappanbuborék gömbje úgy hordozza a múltkonyság melankolikus metaforáját, hogy egyben a gyermeki örömet is képes megidézni, amellyel egészen biztosan őszinte mosolyt csal mindannyiunk arcára.

FAZEKAS Ildikó
 design- és művészetmenedzser

A Verstrichene Zeit – Elfolyó idő című kiállítás 2019. október 2-án nyílt meg a Stuttgarti Magyar Kulturális Intézetben. A Magyar Művészeti Akadémia tárlatát, melyen 23 művész alkotása szerepel, a nyáron a passauai Modern Művészetek Múzeumában (Museum Moderner Kunst – Würten) láthatta a közönség. A nyugati határnyitás harmincadik évfordulóján az MMA akadémikus tagjainak munkái ezt a meghatározó történelmi eseményt idézik meg.

Iparművészet a belsőépítészetben

– Belső terek mesterei, 20 éves az Év Belsőépítészé díj. A Laki Pál és Laki Péter üzletemberek által 1998-ban alapított díj pályázóinak és nyerteseinek munkáiból rendezett kiállítást a Magyar Építész Kamara Belsőépítészeti Tagozata közreműködésével a Magyar Belsőépítész Egyesület a Vigadó Galéria földszintjén. (Budapest V. ker., Vigadó tér 2.) A tárlat 2019. szeptember 20. és november 17. között látható.

Az Év Belsőépítészé 2017–2018

díjat Fülöp Krisztina nyerte el az Örkény István Színház nézőterének (kép) és közlekedési tereinek belsőépítészeti kialakításáért. A díjat 2019. szeptember 19-én a Pesti Vigadóban adták át.

Fotó: Barakonyi Szabolcs

Mosaic Harmony címmel mutatja be mozaikmunkáit Karkiss Tímea Athénban a Bizánci és Keresztény Múzeumban (Byzantine & Christian Museum). A tárlat 2019. szeptember 23. és november 22. között látható. A képen a művész egyik, a kiállításon szereplő munkája.

Fotó: bysantinemuseum.gr

Átadták a MOME új campusát – A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Zugligeti út és Budakeszi út által közrefogott épületegyüttese 21,4 milliárd forintból újult meg. A 2014-ben indult beruházás több ütemben zajlott, újoktatási és műhelyépületek, kísérleti laboratóriumok készültek. A huszonöt ezer négyzetméteres épülettér Közép-Európa legkorszerűbb művészetoktatási intézményének ad otthont. A tizenöt ezer négyzetméteres park, melyben tizenhatezer új növényt ültettek, a lakosság számára is látogatható lesz.

Épített kerámiák címmel Szávoszt Katalin alkotásaiból rendeznek kiállítást 2019. november 13. és december 2. között a FUGA Budapest Építészeti Központban. (Budapest V. ker., Petőfi Sándor u. 5.)

Millennium Háza – Felújították, és 2019. október 26-tól látogatható a budapesti Városliget legrégebbi és legimpozánsabb épülete, a volt Olof Palme Ház. A homlokzaton több tucat restaurátor munkája nyomán újultak meg a Zsolnay-díszítések (kép), a belsőépítészeti kialakítás során pedig elbontották az utólagos toldásokat, visszaállítva az eredeti térszerkezetet. Az új tetőzet az épület két szárnya fölött üvegfelületet kapott, így természetes fény is bevilágítja a belső tereket. A főbejárat visszakerült a Hermina út felőli oldalra, előtte ezeröttszáz tőből álló rózsakertet alakítottak ki, középre a homlokzati díszítéssel harmonizáló Zsolnay szökőkút került. A Városliget aranykorát bemutató interaktív kiállítással és századfordulós hangulatú, Zsolnay kerámiákkal díszített kávéházzal várja vendégeit a megújult épület.

Fotó: pestbuda.hu

Dimenziók címmel a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének pályázatára érkezett több száz alkotás digitális printjét bemutató

tárlat nyílt a REÖK – Regionális Összművészeti Központban (Szeged, Magyar Ede tér 2.) 2019. október 5-én. A kiállításon, mely november 17-ig látogatható, festmények, szobrok, grafikák, alkalmazott grafikai munkák, textil-, kerámia-, ötvösművek, fotók és belsőépítészeti alkotások képei szerepelnek.

Szafti játszótér – Dargay Attila 1984-ben készült, nagy sikerű rajzfilmjének figurái elevenednek meg Budapesten, a vízivárosi Csónak utcában kialakított, 2019. szeptember 23-án átadott legújabb játszótéren (kép), amelyet Jarosch Imre és Teigler István iparművészek tervei alapján építettek meg a Vár-szoknya lejtős területén.

Fotó: budavar.hu

A művészi ipar – Nagy Sándorra (1869–1950) emlékezünk címmel látható kiállítás a Gödöllői Iparművészeti Műhely Alkotóházában (Körösfői u. 15–17.) 2019. szeptember 14-től december 8-ig.

Francsics László az év asztrofotósa – A Greenwichi Királyi Obszervatórium (Royal Observatory Greenwich) asztrofotóversenyére tavaly készült képekkel lehetett pályázni. Tizenegy kategóriában kilencven országból négyezer-hatszáz nevezés

érkezett. 2019. szeptember 12-én hirdettek eredményt, a verseny fődíját Francsics László nyerte el a tavaly januári holdfogyatkozásról készített, harmincöt felvételtől összeállított kompozitfotójával. Az infravörös Szaturnuszról készített képét is díjazták a Robottávcső kategóriában.

A kéz – ami összeköt című kiállítás a Cshongdzsui Iparművészeti Biennálé keretében 2019. október 8-án nyílt Dél-Koreában, ahol Dánia mellett Magyarország meghívott vendégként, több mint ötven alkotó munkáival szerepel az ázsiai kiállítók mellett. A csaknem hetven műtárgy a magyar textilművészet, ötvösség, kerámia- és porcelánművészet, bőr, grafika, papírművészet, belsőépítészet, üvegművészet, valamint a magyar népművészet szövő, hímző, fafaragó és csontkarcoló mestereinek alkotásait mutatja be. A konferenciákkal, művészeti vásárral és versenyekkel színesített kézműves-biennálé november 17-ig várja látogatóit.

Átadták a Magyar Kézműves Remek díjakat 2019. szeptember 27-én az Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás és Vásáron (OMÉK) a Hungexpo Vásárközpontban Budapesten. Idén százhuszonnégy pályamű közül negyvenhét kapta meg a díjat, öt munkát pedig kiválónak minősített a zsűri. Két kézműves aranyérmet kapott, akik korábban már öt alkalommal nyerték el a Kézműves Remek díjat.

Robotverseny Győrben – A World Robot Olympiad nemzetközi robot-építési és -programozási verseny világdöntőjét 2019. november 8. és 10. között rendezik meg. Győr az első európai város, amely ilyen rangos seregszemplének adhat otthont, ahol mintegy hetven országból közel

háromezer, nyolc és huszonöt év közötti fiatal verseng a díjakért két-három fős csapatokban, négy kategóriában, hat korosztályban.

Olimpiai formaruha – A Magyar Olimpiai Bizottság (MOB) 2019. szeptember 12-én hirdette ki az olimpiai formaruhákra általa kiírt pályázat eredményét. Tíz pályázó közül a 2020-as tokiói ötkarikás játékokra tervezett bevonulóruháival és az újrahasznosított anyagból készült, könnyen száradó napközbeni viselet tervével a NUBU nyert. A nyitóceremóniára szánt ruha (kép) Garam Judit és Kovács Adél munkája, a nemzeti trikólórt és a tradicionális japán öltözetet – öv, kimonó – ötvözi a kollekcióban.

Fotó: nubu.hu

Magyar szellemi kulturális örökség – 2019. szeptember 20-án a tojásírás hagyománya és a nagykunsági gypjúhímzés élő gyakorlata is bekerült a nemzeti jegyzékbe, így az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének (UNESCO) jegyzékébe is, ahol már negyven jelöltünk szerepel.

MAGYAR IPARMŰVÉS ZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2019/7

FŐSZERKESZTŐ:

Simonffy Szilvia – művészettörténész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dávid Katalin – művészettörténész

Dvorszky Hedvig – művészettörténész

Ernyey Gyula – designer, szaktörténész

Fekete György – belsőépítész, iparművész

Felely Balázs – művészetkritikus

Mascher Róbert – designer

Mezei Gábor – belsőépítész

Ritoók Pál – művészettörténész

Scherer József – designer

Schrammel Imre – keramikus és porcelántervező

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Antal Mariann

SZERKESZTŐK:

Szabó Emma Zsófia – művészettörténész

Veress Kinga – művészettörténész

Wehner Viola – művészettörténész

HÍRSZERKESZTŐ:

Nagy Franciska

FORDÍTÓ:

Pokoly Judit

FELELŐS KIADÓ:

Nemzeti Művészeti
és Kulturális Kapcsolatok Alapítványa

GAZDASÁGI VEZETŐ:

Anda Judit

Telefon: +36 20 299 0767

LAPALAPÍTÓK:

Fekete György

N. Dvorszky Hedvig

Schrammel Imre

SZERKESZTŐSÉG:

1034 Budapest, Makovecz Imre utca 25.

Telefon/fax/üzenetrögzítő: (+36 1) 400 7897

Szerkesztőségi asszisztens: Meszleny Anna

Fogadóóra: szerdán, előzetes egyeztetéssel

E-mail-cím: magyariparmuveszet@gmail.com

Honlap: www.magyar-iparmuveszet.hu

E szám lapzártája: 2019. október 16.

Arculatterv: Scherer József

Grafikai tervezés: Nagy Norbert

Nyomás: Pharma-Press Kft.

[facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat](https://www.facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat)

A folyóiratban közölt szövegek és fotók szerzői jogvédelem alatt állnak. Utánnymásuk, fénymásolóval való sokszorosításuk csak a kiadó előzetes hozzájárulásával engedélyezett.

ISSN 1217- 839X

Évente nyolcszor megjelenő folyóirat

Új folyam 26. – 2019/7 (november)

A MAGYAR IPARMŰVÉS ZET AZ ALÁBBI MŰZEUMOKBAN, GALÉRIÁKBAN ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN KAPHATÓ

Corvina Könyvesbolt (7621 Pécs, Széchenyi tér 8.)

Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Budapest, Karinthy Frigyes út 9.)

FUGA Budapesti Építészeti Központ (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.)

Írók Boltja (1061 Budapest, Andrássy út 45.)

Múcsarnok (1146 Budapest, Dózsa György út 37.)

Palmetta Design és Textilművészeti Galéria

(1111 Budapest, Bartók Béla út 30.)

Ráth György-villa (1068 Budapest, Városligeti fasor 12.)

Tündérvilla Galéria és Közösségi Tér (1036 Budapest, Bécsi út 53–55.)

KÜLFÖLDÖN TERJESZTI:

Batthyány Kultur-Press Kft.

H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel.: (+36 1) 489 0120, (+36 1) 212 5303

A folyóirat korábbi példányai a szerkesztőségben megvásárolhatók.

Egy példány ára: 1390 forint.

Előfizetési díja egy évre: 10 000 forint.

A lap előfizethető a Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok

Alapítványa 10402166-21629389-00000000 számlaszámán

vagy a szerkesztőségtől kért postautalványon.

E számunk megjelenését

a Nemzeti Kulturális Alap Iparművészet Kollégiuma

és a Magyar Művészeti Akadémia

támogatta.

MAGYAR

ÖRÖKSÉG

ANIMÁCIÓ | BELSŐÉPÍTÉS ZET | BŐRMŰVÉS SÉG | DIGITÁLIS MŰVÉS ZETEK
DIVATTERVEZÉS | IPARI FORMATTERVEZÉS
KÁRPITMŰVÉS ZET | KERÁMIA- ÉS PORCELÁN MŰVÉS ZET | KÖRNYEZETTERVEZÉS
LÁTVÁNYTERVEZÉS | ÖTVÖSSÉG ÉS FÉMMŰVÉS SÉG | TERVEZŐGRAFIKA
TEXTILMŰVÉS ZET | ÜVEGMŰVÉS ZET

BÖRCSÖK Anna: 7 demons CONTROL me, nyakék | Anna BÖRCSÖK: 7 demons CONTROL me, necklace | 2019, patinázott réz, igazgyöngy, türkiz, 41x20x3 cm, 200 g
Fotó: Börcsök Anna (Cikkünk a 30. oldalon)

